

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Центр українсько-європейського наукового співробітництва

Всеукраїнське науково-педагогічне
підвищення кваліфікації

КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

1 вересня – 12 жовтня 2025 року

УДК 37'06:304.444(062.552)

К 90

Організаційний комітет:

Розова Тамара Вікторівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософської антропології, філософії культури та культурології Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;

Русаков Сергій Сергійович – кандидат філософських наук, доцент, директор Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;

Василенко Вікторія Станіславівна – заступник директора з навчально-методичної роботи Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Культуротворчий потенціал сучасної освіти : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 вересня – 12 жовтня 2025 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. – 88 с.

ISBN 978-966-397-548-1

У збірнику представлено матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Культуротворчий потенціал сучасної освіти» (1 вересня – 12 жовтня 2025 року).

УДК 37'06:304.444(062.552)

© Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2025

© Центр українсько-європейського наукового співробітництва, 2025

ISBN 978-966-397-548-1

ЗМІСТ

Концепції свідомих подорожей та відроджуючих топосів в контексті соціокультурного розвитку повоєнного періоду	
Берест П. М.	5
Формування емоційного середовища в процесі вивчення мистецької журналістики: комеморація та міжкультурна комунікація	
Боярська Л. В.	8
Ліцензійні контракти в IT-обороті	
Бровченко Т. І.	13
Сучасний підхід до юридичної освіти	
Демченко Д. І.	15
Філософсько-естетичне осмислення флуктуації цінностей у сучасному мистецтві: криза стабільного сенсу в епоху змін	
Качмар О. В.	19
Емоційна складова в китайській освіті, мові й культурі	
Кірносова Н. А.	21
Цифрова трансформація освіти як каталізатор нових форм культуротворчості	
Ковальов М. М., Михайлова Д. О.	24
Вища освіта дизайнера в умовах воєнного стану: стратегічні напрямки, підходи, методи	
Кривуц С. В.	28
Інструменти штучного інтелекту в літературній освіті майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти	
Круль Л. М.	31
Освіта як інструмент культурного відтворення та розвитку	
Левченко Я. Е.	34
Академічні образотворчі дисципліни в сучасній дизайн-освіті	
Лопухова С. О.	36
Культурологічний аспект видимості смерті в контексті паліативної медицини та медичної освіти в Україні	
Машкіна О. М.	40
Текст як інструмент впливу, взаємодії з довкіллям та маркер рівня розвитку соціуму й культури	
Павлова І. Г.	44

Розвиток еколого-правової культури навчального процесу крізь призму використання методики вирішення задач з навчальної дисципліни «Екологічне право»	
Позняк Е. В.	47
Конфлікт юзабіліті та креативності у навчанні дизайну інтерфейсів	
Салига П. Г.	52
Феноменологія ритму у музичній освіті: від формалізму до переживання	
Самая Т. В.	55
Прищеплення вмінь самостійної роботи та організації творчої діяльності здобувачів освіти при застосуванні інноваційних педагогічних технологій на уроках економіки	
Середенко Л. О.	58
Між технологічністю і гуманістичністю – у пошуках балансу правничої освіти	
Сільченко С. О.	61
Освітні практики у професійній підготовці політологів-міжнародників як чинник реалізації «м'якої сили» в культурній політиці	
Сніговська О. В.	64
Специфіка виконання кантилени на гітарі на прикладі твору Лео Брауера «Один день у листопаді»	
Таран О. О.	68
Культуротворчий потенціал сучасної освіти	
Фінін Г. І.	71
Діалог – культура/цивілізація: Pro et contra	
Черненко В. О.	73
Комфортне розвивальне середовище як реалізація успішності виховання та професійної мобільності педагога: культуротворчий потенціал позашкільної освіти	
Шабасєва Л. М., Яшина О. М.	76
Нові завдання викладання історії України в умовах цифрового суспільства: як зберегти культуротворчий потенціал навчальної дисципліни в умовах інформаційних війн?	
Шалашна Н. М.	80

КОНЦЕПЦІЇ СВІДОМИХ ПОДОРОЖЕЙ ТА ВІДРОДЖУЮЧИХ ТОПОСІВ В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Берест П. М.

*доктор філософії з культурології, старший викладач
Навчально-науковий інститут практичної культурології
та арт-менеджменту
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
м. Київ, Україна*

Індустрія туризму, що активно розвивалась протягом двох останніх століть, хоча за попередні роки й зазнала об'єктивного спаду, внаслідок глобальної пандемії та військової агресії проти України, проте зберігає суттєвий потенціал для розвитку та може стати одним з дієвих факторів відновлення країни та розвитку її економіки, соціокультурного простору в повоєнний період. В цьому контексті, культурний туризм є тим фактором, що порівняно з іншими його видами (діловим, оздоровчим, освітнім, спортивним, розважальним, зеленим, сільським тощо) більш тісно пов'язаний з процесами становлення та розвитку туристичних топосів, еволюції музеїв, меморіальних комплексів, з процесами збереження історико-культурних пам'яток та культурною спадщиною в цілому.

Адже незаперечним фактом є те, що найбільш знані й популярні світові культурні туристичні місцевості, топоси, дестинації формуються навколо археологічних чи архітектурних пам'яток, музеїв, галерей, творів мистецтва, релігійних, культових, історичних споруд та інших культурних об'єктів або подій та заходів з ними пов'язаних. Тому актуальним й важливим є не забувати саме про культурну складову в круговерті масштабних процесів промоції, відвідування, менеджменту цих місцевостей. Замість того, щоб сприймати культуру як належне в процесі розвитку та експлуатації туристичних топосів та дестинацій, слід, за влучним висловом Г. Річардса, поставити саме культурні складові в центр всієї картини світу [4]. Таким чином можна було б гармонізувати диспропорцію між вимогами масового туризму та потребами культурного об'єкта, цілого соціокультурного простору.

Про важливість дбайливого відношення до культурної спадщини, в контексті всебічного розвитку туризму, багато мовиться й на міжнародному рівні. Зокрема, Рамкова конвенція з етики туризму, що була затверджена спеціальною Резолюцією Генеральної Асамблеї Всесвітньої Туристичної Організації (UNWTO) у вересні 2019 року наголошує, що туристична діяльність повинна проводитися з повагою до

мистецької, археологічної та культурної спадщини, яку необхідно захистити і передати майбутнім поколінням. Зокрема, слід приділяти особливу увагу збереженню історико-культурних пам'яток, місць культу, археологічних, інших об'єктів, музеїв тощо, які, одночасно, мають бути відкритими для доступу [5].

Відповідно до цього, постає нагальна потреба формування таких культурологічних концепцій, що будуть супроводжувати дослідження, розвиток і збереження культурних об'єктів та відповідного напрацювання практичних проєктів функціонування культурних туристичних топосів, які функціонують на їх основі. Різноманітні державні, регіональні та місцеві програми розвитку туризму мають звертати увагу не лише на розвиток інфраструктури, супутніх сервісів, але й дбайливо ставитися до культурної спадщини. Організувати всі ці суміжні процеси варто таким чином, щоб знайомство з архітектурою, історією, мистецтвом, звичаями й традиціями було не лише розважальним, подієвим, дозвіллевим, але й вдумливим, свідомим туризмом. Таким чином, потрібно відстежувати, щоб процес комерціалізації культурної, історичної, природної, духовної спадщини не набував глобального характеру бездумного споживання, а надавав можливість подорожуючим пізнавати минуле й традиції попередніх поколінь, а також нові сенси та значення, відчувати взаємозв'язок з народною пам'яттю, національною культурною ідентичністю, проникатися ціннісною енергією культурних скарбів, перетворюючи подорожі до них на відроджуючі мандрівки.

Важливо зрозуміти необхідність відходу від сприйняття туризму, особливо культурного туризму, пов'язаного з визначними пам'ятками й символічними топосами, як джерела «швидкого» прибутку та «простих» вражень. Майбутня вітчизняна післявоєнна індустрія туризму здатна піднятися на рівень вище, якщо ґрунтуватиметься на свідомих рішеннях вдумливих особистостей. А концепції розвитку культурних туристичних топосів та дестинацій мають бути спрямовані саме на те, щоб допомагати людям відчувати життя максимально повно, відроджуватись і зростати духовно, подорожувати свідомо. Дану програму можна реалізувати за допомогою напрацювання та творення усвідомленого туристичного маркетингу, розробки відповідного ціннісного туристичного продукту. Ці зміни мають відбуватись на підмурку надихаючих правдивих історій, донесення справжніх сенсів культурних об'єктів, винахідливої адаптації духовної спадщини до кон'юнктури еволюції післявоєнної індустрії туризму. В такий спосіб культурний туризм може запропонувати цілісне розуміння різноманітних культур, сприяти подоланню ідейних непорозумінь, заохочувати діалог між цивілізованими націями. Та прийдиме досягненню такої моделі

туризму, що стимулюватиме зміни нашої ментальної парадигми в напрямку свідомих подорожей, відновлюючих та духовно відроджуючих мандрівок [3].

Більше того, вищезгадані тенденції є не лише вузько туристичними, але й загально цивілізаційними. Коли засвоєння культури є процесом особистісного відкриття, ініціації творення світу культури в собі. Коли людина бере участь в діалозі культур, при якому здійснюється особистісна актуалізація закладених сенсів. А споживання туристичного (чи будь-якого іншого нематеріального продукту) робить значний акцент на смислотворчих можливостях культури, що уможливується завдяки проактивній позиції всіх учасників даного культурного процесу [1].

З огляду на це, розвиток туризму має відбуватись суголосно з соціокультурними процесами збереження культурної спадщини, формування і розвитку особистої та національної самосвідомості й ідентичності на всіх рівнях – починаючи від державних концепцій та програм, й закінчуючи готельними каталогами, аудіогідами, путівниками чи листівками. Отже, важливо добре пам'ятати, що культурний туризм, перебуває не лише на перетині бізнесу та пам'ятко-охоронної сфери, але й є вагомим фактором всієї гуманітарної парадигми, є ефективним інструментом культурно-, етно-, державотворення.

Цілком усвідомлюючи такий стан речей, розвинуті цивілізовані держави розглядають культурний туризм не лише як джерело прибутків чи розвитку місцевих економік, але й як особливий напрямок капіталовкладень, що спричиняє як подальший розвиток культури й збереження духовних надбань і матеріальної спадщини, так й спосіб посилення культурно-історичного потенціалу власної країни та зручні формати популяризації потрібних ціннісних сенсів та образів на внутрішню й міжнародну аудиторію. Таким чином, розвиток культурного туризму слід розглядати, також, з різних точок зору – від масштабів їх впливу, як індивідуального, так й суспільного, а також як творення локального, національного та міжнародного культурного капіталу, що обумовлено ефективним використання культурно-історичного потенціалу, архітектурних і природних пам'яток в галузі розвитку туризму [2].

Підсумовуючи означене, можемо констатувати, що в повоєнному відновленні країни, відродженні її економічного та соціокультурного простору одну з ключових ролей може відіграти розвиток культурного туризму на основі об'єкті свідомих подорожей та відроджуючих топосів. Для цього необхідне запровадження комплексної загальнодержавної стратегії розвитку культурного туризму, що може стати частиною більш ширшої програми національного відновлення, яка

включає в себе різноманітні складові, що будуть тісно корелюватись між собою. Більше того, відродження культурних традицій, звичаїв може допомогти відновити втрачений соціокультурний зв'язок і почуття спільності між регіонами і поколіннями держави. Отже, професійна реалізація даної стратегії сприятиме відновленню не тільки історичної матеріальної спадщини, а й духовних цінностей в суспільстві.

Література:

1. Русаков С. С. Смысловый потенциал арт-ринку в контексте культурного потребления. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : Культурологія*. 2022. №. 43. С. 109–116.
2. Dychkovskyy S. I. The Development of Cultural Tourism in the Paradigm of Socio-Cultural Identity. *Journal of Media & Management*. 2022. SRC/JMM-173. DOI: doi.org/10.47363/JMM/2022(4)145
3. Hussain A. A future of tourism industry: conscious travel, destination recovery and regenerative tourism. *Journal of Sustainability and Resilience*. Vol. 1, Issue 1, Article 5. 2021.
4. Richards G. *What is Cultural Tourism?* In: van Maaren, A. (ed.), *Erfgoed voor Toerisme*. Nationaal Contact Monumenten, 2003.
5. World Tourism Organization. *Framework Convention on Tourism Ethics*. UNWTO. Madrid, 2020. DOI: doi.org/10.18111/9789284421671

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МИСТЕЦЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ: КОМЕМОРАЦІЯ ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Боярська Л. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри друкованих медіа та історії журналістики
Навчально-науковий інститут журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Тематична спрямованість і специфіка дисципліни «Мистецька журналістика» зумовлює особливу увагу до створення емоційного середовища в освітньому процесі. З часу розстрілів учасників Революції гідності і початку російсько-української війни 2014 рр. актуалізувалося питання комеморативних заходів і практик (різних форм і способів збереження історичної пам'яті). Політика пам'яті і комеморативні

практики розглядаються дослідниками як чинники формування національної ідентичності [5; 10]. В креативних середовищах/індустріях наголошується на значенні цих практик як «ціннісних орієнтирів сучасності» [4].

Як, напевно, в кожному українському навчальному закладі, у КНУ імені Тараса Шевченка приділяється велика увага цьому питанню. Так, зокрема, було створено віртуальний музей, присвячений загиблим студентам, співробітникам, випускникам [1]. У внутрішньому дворіку Червоного корпусу – організовано Місце Тиші, сквер, висаджений у пам'ять про кожного полеглого на війні студента чи курсанта КНУ[6]. На важливості таких практик під час щорічних пам'ятних заходів наголосив батько студента 3 курсу факультету психології Дениса Поліщука: «Просимо вас: нехай це місце не стане просто затишним куточком на великій території Університету. Нехай воно буде частиною освіти (курсив наш – Л.Б.). Нехай стане ще одним інструментом нашої боротьби» [6]. Сквери, сади чи алеї пам'яті висаджені біля кожного університетського кампусу в різних частинах міста, а на кожному факультеті й в кожному інституті створені меморіали чи музеї. Все це повсякчас нагадує про те, яку ціну платить Україна за свою незалежність і свободу, і про те, кому ми вдячні за можливість навчатися і працювати. Крім того, комеморативні заходи (хвилини пам'яті, зустрічі, конференції, вшанування пам'яті і т.д.) в таких просторах працюють на формування відчуття єдиної спільноти, «свого кола», спільних поглядів і переконань, співпричетності до Своїх.

З огляду на специфіку професії журналіста, ми розуміємо, що травма війни має бути проговорена, втілена у слові. Тому в межах дисциплін «Мистецька журналістика» та «Медіавиробництво» студенти мають можливість написати про те, як змінилося їхнє життя після повномасштабного вторгнення, про їхній досвід переселенця чи біженця, про життя в окупації (страшно, що таких історій багато – Л.Б.), матеріальні і духовні втрати. Художні рефлексії з приводу війни можна подати в редколегію літературно-художнього альманаху студентів Навчально-наукового інституту журналістики «Святий Володимир», який підтримується зусиллями кафедри історії журналістики (зараз – кафедра друкованих медіа та історії журналістики) вже понад 25 років. Оскільки особиста травма війни в кожного своя, дехто потребує більшої уваги і більшої «виговореності». Тож використовуємо будь-яку можливість, щоб створити емоційно прийнятні умови для цього. Так, наприклад, під час відвідання виставки художника Івана Марчука студенти, які переїхали з тимчасово окупованого Донбасу, могли взяти участь у проєкті «Голоси мирних» [7]. Так само можна взяти участь у організованому Фондом щорічному конкурсі есе [там само].

Географічно Навчально-науковий інститут журналістики розташований неподалік кількох великих меморіальних комплексів: Національного історико-меморіального заповідника «Бабин Яр», Державного історико-меморіального Лук'янівського заповідника, Лук'янівського військового кладовища. Щороку у вересні для групи «мистецька журналістика» організовуються екскурсії до цих меморіальних комплексів. Під час заходів у Лук'янівському заповіднику студенти закріплюють знання про визвольні змагання початку ХХ ст., видатних постатей української культури, а також мають змогу побачити пам'ятки монументального мистецтва. І, на жаль, сліди сучасних варварів (територія заповідника, як і обидві станції метро, Бабин Яр, Київська телевежа, будівлі телецентру й Інституту були неодноразово пошкоджені внаслідок повітряних атак ворога). Під час екскурсії в історико-меморіальний заповідник «Бабин Яр» звертаємо увагу на те, як трагедія відображена в мистецьких пам'ятках, розташованих на території заповідника. І, звичайно, говоримо про ідейний і мистецький конфлікт між державною концепцією меморіалізації пам'яті жертв Бабиного Яру і скандальними проектами приватної ініціативи «Меморіальний центр Голокосту «Бабин Яр»» [2]. Крім усього іншого, це дозволяє акцентувати увагу на маніпулятивних технологіях, на тому, як мистецькі проекти можуть ставати стратегіями й інструментами «переписування історії» (концепція І. Хржановського, фільм «Бабин Яр. Контекст» С. Лозниці [8]).

В умовах жорстоких реалій тема війни неодмінно присутня в освітньому процесі. Зокрема, присутня і в творчих проєктах студентів. Так, студенти групи «мистецька журналістика» у перший рік повномасштабного вторгнення брали інтерв'ю або готували портретні нариси про викладачів чи випускників, хто воює на фронті. Матеріали готувалися для літературно-художнього альманаху «Святий Володимир», тож увага здебільшого зосереджувалася на колишніх авторах альманаху, тих, хто став письменником, сценаристом тощо. Групи «мистецька журналістика» і «бізнес-журналістика» готували портретні нариси про волонтерів, людей з прифронтових територій. Крім того, вказані групи готували есе про майбутнє України після війни (якими будуть культура, наука, спорт, мистецтво, суспільні зв'язки тощо). Всі студенти Інституту взяли участь у великому резонансному проєкті «День після війни» (акція «Книжка за день») [3].

Поряд із основним напрямком дисципліни «Мистецька журналістика» – вивчення і створення культурно-мистецького контенту для різних медіа, крім комеморіальних заходів, увага акцентується ще на кількох важливих аспектах. Насамперед, це психологічна підтримка здобувачів освіти (доречно буде сказати, що бакалаврська робота однієї

із студенток групи «мистецька журналістика» була присвячена тривожним розладам у молодих людей). З 2019 року в університеті працює Психологічна служба [9], у 2024 р. був проведений Фестиваль психічного здоров'я Psi Fest, на якому наші студенти були присутні і як гості, і як журналісти (зйомка заходу). З 2022 року обов'язковою лектурою дисциплін «Мистецька журналістика» та «Тематика сучасних медій: культура і мистецтво» є ознайомлення із проектом «I'm fine! /Все гаразд!» Міжнародного фестивалю актуальної анімації та медіа мистецтва LINOLEUM, зокрема з лекціями «Медіаторчість в подоланні колективної травми війни» Олени Вознесенської (психолог і арт-терапевт), «Працювати в часи війни: укріплюємо внутрішні опори для ефективної дії» Галини Санчин (практичний психолог) та «Професійне вигорання у творчій роботі: як попередити та як із нього вийти» Олексія Карачинського (психотерапевт-аналітик, військовий психолог, ветеран, один із засновників документального «Театру переселенця») [див. 11]. Крім психологічних методик і прийомів, при розгляді теми, обов'язково вказується, що проект проходив за підтримки Британської Ради в межах Сезону культури Велика Британія/Україна.

Отже, міжкультурна комунікація є ще однією обов'язковою темою для розгляду в процесі вивчення дисципліни. Робота міжнародних організацій, спрямованих на співпрацю в культурних і освітніх напрямках – Гете-інституту, Британської ради, Польського інституту, запропоновані ними гранти і проекти для культурно-мистецького середовища, демонструють глибоку солідарність і підтримку українських креативних індустрій зарубіжними партнерами. «Креативне партнерство», «Культурні мости», Сезон культури Велика Британія /Україна 2022–2023, підтримка анімаційного фестивалю LINOLEUM, підтримка деколонізації в музеях від Британської ради; підтримка участі України у Франкфуртському книжковому ярмарку, програма «Український спротив» для культурних організацій на прифронтових територіях, численні резиденції, підтримка перекладацької й видавничої діяльності від Гете-інституту; підтримка літературних, театральних, музичних кінофестивалів, конкурс імені Єжи Гедройця, літературна Премія Конрада, премія Малевича для українських художників – все це свідчить про залученість європейського культурного середовища до українського культурного опору, про підтримку нашого культурного фронту, свідчить про те, що ми не самотні, що нас розуміють і підтримують.

Література:

1. Віртуальний меморіал Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <https://knu.ua/ua/virtual-memorial>

2. Дудко О. Бабин Яр і «напрямки думання» Іллі Хржановського. *Lb.ua*. 13 травня 2020 року. URL: https://lb.ua/blog/oksana_dudko/457397_babin_yar_i_napryamki_dumannya_illi.html (дата звернення 2.10.2025).

3. Зінченко М. В Інституті журналістики написали, звертали і надрукували книгу есеїв за 8 годин 39 хвилин. Детектор медіа. 2 травня 2024 року. URL: <https://detector.media/infospace/article/226278/2024-05-02-v-instituti-zhurnalistyky-napysaly-zverstaly-i-nadrukuvaly-knygu-eseiv-za-8-godyn-39-khvylyn/> (дата звернення 3.10.2025).

4. Комеморативні практики як ціннісні орієнтири сучасності. *Lviv Book Forum*. Сайт. URL: <https://bookforum.ua/p/1311>

5. Киридон А. Гетеротопія пам'яті: Теоретико-методологічні проблеми студій пам'яті. К.: Ніка-Центр. 2016. 320 с.

6. Місце тиші – голос пам'яті: Шевченків університет вшановує своїх героїв. *Київський національний університет імені Тараса Шевченка*. Офіційний сайт. 29.07.2025. URL: <https://knu.ua/news/13692>

7. Музей «Голоси мирних» Фонду Рената Ахметова. Офіційний сайт. URL: <https://civilvoicesmuseum.org/projects>

8. Нахманович В. Бабин Яр: гібридні контексти Сергія Лозниці. *Історична правда*. 19 жовтня 2021 р. <https://www.istpravda.com.ua/articles/2021/10/19/160326/> (дата звернення 1.10.2025).

9. Психологічна служба. *Київський національний університет імені Тараса Шевченка*. Офіційний сайт. URL: <https://knu.ua/ua/departments/ps/>

10. Чупрій Л. В., Кан Д. С. Комеморативні практики та політика пам'яті як чинники формування національної ідентичності. *Політикус*: науковий журнал. 2020. Вип. 3. С.159–165. URL: http://politicus.od.ua/3_2020/26.pdf (дата звернення 1.10.2025).

11. I'm fine! /Все гаразд!. Linoleum animation festival. Youtube-канал. <https://www.youtube.com/playlist?list=PLlXsq9vhO4tmUkyuvrNr7qJS1GnzBnKY5>

ЛІЦЕНЗІЙНІ КОНТРАКТИ В ІТ-ОБОРОТІ

Бровченко Т. І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
асистентка кафедри цивільно-правової політики,
права інтелектуальної власності та інновацій
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Сфера інформаційних технологій є однією з найдинамічніших та інноваційних галузей економіки. Відповідно, правове регулювання ІТ-обороту, зокрема через ліцензійні контракти, набуває дедалі більшого значення. Ліцензійний договір як правовий інструмент управління інтелектуальними правами дозволяє ефективно захищати та монетизувати результати інтелектуальної діяльності – програмне забезпечення, бази даних, алгоритми тощо.

Згідно зі статтею 1107 Цивільного кодексу України, ліцензійний договір – це угода, за якою одна сторона (ліцензіар) надає іншій (ліцензіату) право на використання об'єкта інтелектуальної власності в межах, визначених договором, без передачі права власності на цей об'єкт [1].

У контексті ІТ-бізнесу ліцензійні контракти виконують ключову роль:

- унікають порушення прав третіх осіб при використанні чужих технологій;
- дозволяють легально використовувати програмне забезпечення;
- відкривають можливості для монетизації власних розробок без повного відчуження прав.

Ліцензійний договір у сфері ІТ забезпечує обом сторонам значні переваги. Для ліцензіара це – збереження права власності на об'єкт інтелектуальної власності, можливість отримання пасивного доходу у вигляді роялті чи паушальних платежів, а також контроль за умовами його використання. Для ліцензіата – легальне використання технологій, мінімізація ризику порушення авторських прав та доступ до сучасних розробок без потреби створювати власні аналоги.

Щоб ліцензійний договір вважався укладеним, він має містити низку істотних умов. Зокрема, необхідно чітко визначити об'єкт інтелектуальної власності (наприклад, програмне забезпечення, базу даних, інтерфейс), встановити територію та строк дії ліцензії, описати спосіб використання (внутрішнє, комерційне, з правом субліцензії), форму ліцензії (виключна, невиключна або одинична), умови компенсації

(розмір і порядок сплати ліцензійної винагороди), а також механізми контролю виконання (звітність, аудит, санкції). Відсутність хоча б однієї з цих умов може призвести до визнання договору неукладеним.

Відповідно до ст. 1107 ЦК України, ліцензійний договір укладається виключно у письмовій формі. У сфері ІТ-обороту це особливо актуально, адже об'єкти часто мають значну цінність і є предметом судових спорів [1].

У деяких випадках передбачена державна реєстрація договору – наприклад, при ліцензуванні об'єктів, що охороняються патентами. Проте щодо авторського права (комп'ютерні програми, інтерфейси) реєстрація здебільшого не є обов'язковою.

Права та обов'язки сторін ліцензійного договору залежать від його умов. Ліцензіар має надати доступ до об'єкта ліцензії, гарантувати його легальність та уникнення порушень прав третіх осіб. Ліцензіат, у свою чергу, зобов'язаний використовувати об'єкт лише в межах, визначених договором, своєчасно сплачувати компенсацію та не передавати ліцензію без згоди ліцензіара. У разі порушення умов передбачена відповідальність: неустойка, відшкодування збитків, розірвання договору.

Особливу увагу слід приділити комп'ютерним програмам як об'єктам авторського права. Вони можуть бути передані у користування як окремі продукти або в складі більших систем. Законодавство передбачає охорону таких об'єктів як літературних творів, що підтверджує універсальність авторського захисту навіть у технічній сфері. Ліцензії можуть бути відкритими (наприклад, GNU GPL) або комерційними, і кожен тип передбачає різний обсяг прав для користувача.

Висновки. Ліцензійний договір – це не лише правовий інструмент передачі прав на ІВ, а й механізм захисту бізнес-інтересів у сфері ІТ. Укладення грамотно оформленого ліцензійного договору дозволяє бізнесу зменшити ризики правових спорів, забезпечити монетизацію інтелектуальних розробок та розширити ринки збуту.

Для українського ІТ-сектору важливо не тільки застосовувати існуючі положення Цивільного кодексу, а й адаптувати найкращі світові практики в галузі контрактного регулювання інтелектуальних прав.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-XI. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст. 64.

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Демченко Д. І.

*кандидатка педагогічних наук, доцентка,
старша викладачка кафедри іноземних мов
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Процес переходу України до нових суспільних відносин відбувається в дуже важких і суперечливих формах. Метою перехідного періоду є створення в майбутньому реального громадянського суспільства, що в сучасній інтерпретації є суспільством з розвинутим економічними, культурними, правовими й політичними відносинами між його членами, котре не залежить від держави, а є здатним активно взаємодіяти з ним. Це суспільство громадян високого соціального, політичного, культурного й морального статусу, що створює сумісні з державою правові відносини.

У євроінтеграційному поступі України юридична наука й освіта набувають надзвичайної важливості, оскільки від їхнього рівня розвитку залежить реалізація таких важливих завдань, як здійснення правової реформи, адаптація законодавства України до законодавства ЄС, створення ефективної правової системи і громадянського суспільства, підвищення якості законотворчої і правозастосовної діяльності, що, в свою чергу, сприятиме утвердженню України як високорозвинутої, соціальної за своєю сутністю, демократичної, правової держави, в якій визнається і діє принцип верховенства права.

Розвиток української юридичної науки й освіти відбувається під впливом як загальних цивілізаційних процесів (глобалізація світу, зростання конкуренції на всіх рівнях і в усіх сферах суспільного життя, бурхливий розвиток науково-інформаційних технологій, демократизація суспільства), так і внутрішніх чинників державного розвитку та будівництва (створення ринкового середовища, реформування багатьох сфер суспільного життя, активізація кодифікаційних процесів, становлення громадянського суспільства тощо).

Сучасна вища юридична освіта в Україні здобуває нового змісту і змінюється відповідно до розвитку правових знань та з урахуванням нових суспільних потреб (державно-правових, політичних, економічних, науково-технічних, культурно-освітніх тощо). У зв'язку з цим, поглиблюється науково-теоретичний рівень професійної підготовки правника та водночас посилюється її практичне спрямування.

Важливим періодом у підготовці юриста до професійної діяльності є період підготовки в вищому юридичному навчальному закладі, де закладаються теоретичні і практичні основи готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності, інакше кажучи в процесі його професійної підготовки, що забезпечує сукупність спеціальних знань, навичок і вмінь, що дозволяють виконувати роботу у визначеній галузі діяльності. Фахівець з вищою освітою – це особистість, котра володіє знанням (усвідомленням) сутності своєї діяльності, орієнтується в інваріантних характеристиках відповідних явищ і вміє виявляти і перетворювати їх у кожному конкретному випадку і, що найголовніше, ця особистість спроможна передбачати і прогнозувати глибинні зміни і завдання, засоби їх вирішення.

Завдання професійної юридичної освіти полягає в тому, щоб навчити студентів – майбутніх юристів юридичної технології, вмінно розбиратися в структурі права, способах юридичної техніки, розв'язанню на цій основі питань юридичної кваліфікації. Проте, провідна мета полягає в формуванні світоглядної позиції юриста, що заснована на сприйнятті, усвідомленні й осмисленні всього багатства юридичної думки й накопиченню правового досвіду.

Етап вищої освіти в формуванні професійної компетентності вимагає вироблення певної системи професійної підготовки фахівця-юриста нового типу. Мета професійної підготовки представника юридичної галузі виступає як проєкт дій і очікуваний результат, що визначають характер і систему, упорядкованість, зміст форм, методів і технологій різних етапів становлення юристів.

Професійна підготовка юристів – це феномен дійсності, що є процесом оволодіння системою професійних юридичних знань, основних умінь (аналітико-діагностичних, організаційних, конструктивних, комунікативних) і навичок, досвідом практичної юридичної діяльності, громадських, світоглядних і професійно значущих особистих якостей.

Підготовка студентів на правничих факультетах або у вищих навчальних закладах юридичного профілю має будуватися з урахуванням соціального замовлення та бути максимально спрямованою на майбутні фахові потреби правника, формувати такий високий рівень професійної та загальної культури, фахової компетентності, який дозволить підтримувати високий професіоналізм у будь-якій сфері юридичної діяльності на рівні зростаючих вимог суспільства, професійної корпорації, споживачів професійних правничих послуг.

Змінюється не тільки зміст, структура вищої освіти, але й форми. Проте, як зауважують науковці, «створення інноваційного освітньо-виховного середовища неможливе без внесення якісно нового змісту

у вищу професійну освіту правника, без оптимізації кадрово-педагогічного потенціалу, підвищення рівня науково-методичного забезпечення навчального процесу, впровадження інноваційних технологій і методик викладання, оволодіння дослідно-експериментальними видами діяльності.

Процес професійної підготовки майбутнього представника юридичної галузі є інтегративним, оскільки його стрижнем є формування професійної компетентності особистості юриста, що, за визначенням О.Скакун, є «показником професійної практичної діяльності юриста, його майстерності».

Дослідники професійної юридичної діяльності визначають, що вона характеризується високою інтелектуальністю, моральністю, психологічною насиченістю тощо. А застосування компетентнісного підходу до юридичної освіти дозволяє розкрити результат освіти через сукупність різного виду компетенцій, що забезпечують необхідний рівень професіоналізму особистості і діяльності випускників юридичного навчального закладу.

Інтегративність професійної підготовки представника юридичної професії обумовлена професійною спрямованістю (орієнтуванням) змісту всіх предметів, що вивчаються у вищому юридичному навчальному закладі. Всі дисципліни є об'єднаними в два блоки (загальні предмети і спеціальні предмети), кожний з яких, в свою чергу, має в своєму складі по два структурних компоненти.

Так, блок загальногуманітарних і соціально-економічних дисциплін, що охоплює філософію, іноземну мову, українську мову і культуру мовлення, логіку, культурологію, історію, соціологію, політологію, економіку і фізичну культуру, спрямований на розвиток нової парадигми професійного мислення студентів, що виражається в усвідомленні ними космопланетарної сутності людської особистості. Культурологічні дисципліни цього циклу допомагають майбутньому юристу зрозуміти взаємозв'язок і взаємодію історії культури, права, залежність концепції права від соціокультурних і етичних особливостей країн і народів.

Блок загальних математичних і природничо-наукових дисциплін представлений такими дисциплінами як інформатика і математика, концепції сучасного природознавства.

Загальнопрофесійні дисципліни (теорія держави і права, історія політичних і правових вчень, історія держави і права зарубіжних країн, конституційне право України, різні галузі права) вивчаються як основна наука в здобутті майбутньої професії юриста.

Дисципліни спеціалізації (сімейне право, кримінологія, правоохоронні органи, прокурорський нагляд тощо) сприяють засвоєнню студентами майбутньої спеціалізації.

Сучасна провідна мета вищої юридичної освіти полягає в тому, щоб в результаті навчання в вищому юридичному навчальному закладі спеціаліст вищої юридичної кваліфікації володів професійним потенціалом, що забезпечив би йому не тільки можливість розв'язання рутинних практичних завдань на певному рівні посадових обов'язків, але й професійне самовдосконалювання, уміння вирішувати нові завдання в галузі професійної діяльності від початку професійної кар'єри до її закінчення.

Література:

1. Теляшенко В.Л. Професійно орієнтоване навчання студентів іноземної мови в немовному вузі// Теорія та практика державного управління: [Збірник] / Нац.акад.держ.упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т [Редкол.: Г.І.Мостовий та ін.]. Вип.4. Актуальні питання навчання іншомовної комунікації у вищих навчальних закладах: матеріали наук.-практ.конф., 20 травня 2003 р. Х: Магістр, 2003. С. 78–81.
2. Старєва А.М. Інтерактивна технологія навчання студентів у вищій школі / Анна Михайлівна Старєва // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Т.42. Вип. 29. Педагогічні науки. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2005. С. 29–32.
3. Сисоєва С.О. Особистісно орієнтовані технології у професійній підготовці майбутніх фахівців / С.О. Сисоєва // Кримські педагогічні читання: мат-ли міжнар. наук. конф. Харків: Національний технічний університет „Харківський політехнічний інститут”, 2001. С. 297–307.
4. Пономарьова О.І. Новітні технології викладання іноземної мови в технічному вузі / О.І.Пономарьова // Проблеми гуманізму і освіти: зб. матеріалів науково-метод. конф., (Вінниця, 21-22 травня 2002 р.). В 2-х томах. Том 2. Вінниця: Універсам – Вінниця, 2002. С.140–142.

ФІЛОСОФСЬКО-ЕСТЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ФЛУКТУАЦІЇ ЦІННОСТЕЙ У СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ: КРИЗА СТАБІЛЬНОГО СЕНСУ В ЕПОХУ ЗМІН

Качмар О. В.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри управління соціокультурною діяльністю,
шоу-бізнесу та івентменеджменту*

*Навчально-науковий інститут мистецтв
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Мистецтво – не відображення дійсності,
а пульсація її серця.

Ф. Ларрю, фундатор Fluctuism

У сучасному світі ми спостерігаємо, як усталені аксіологічні моделі – істина, краса, добро, віра, свобода – зазнають не стільки руйнування, скільки глибокої децентризациї, релятивізації і переосмислення. Термін «флуктуація цінностей» [2], що дедалі частіше з'являється в гуманітарному дискурсі, відображає цей процес постійної змінності, що є водночас симптомом і ресурсом новітньої культурної рефлексії.

Сучасне мистецтво, на відміну від класичного, вже не прагне бути універсальною системою істини. Його функція змістилася: від репрезентації до провокації, від естетичної досконалості – до свідчення, від абсолюту – до множинності. У добу війни, постправди, інформаційного надлишку й гібридних реальностей, мистецтво стає індикатором і провідником флуктуації культурних цінностей.

Філософські засади мистецтва в ХХІ столітті змінюються від метафізичних концепцій платонізму чи кантівського апіоризму до течій, що виводять сенс із руху, релятивності, множинності. Найбільш показовими є:

– *Постструктуралізм* (Дерріда, Фуко): істина і мистецтво – конструкції, що залежать від дискурсу, влади, часу.

– *Бурріо, Бодрійяр*: культура стає симуляцією, естетика – способом «вижити» в постреальності.

– *Жак Рансьєр*: «розподіл чуттєвого» визначає політику естетики, де художнє стає політичним актом [4].

Ці теоретичні напрями утверджують мистецтво як відкриту структуру, де сенс не фіксується, а виникає в точці зустрічі досвіду, травми, емоції та критичного погляду.

Заснований Ж.- Ф. Ларрю мистецький напрям Fluctuism ґрунтується на візії світу як хвилеподібного процесу, в якому перетікають образи, смисли, цінності. У своїй основі ця концепція поєднує філософію змінності (Геракліт, Вайтхед), постгуманізм, цифрову емпатію та біоестетику. Fluctuism стає важливим термінологічним і методологічним полем, у межах якого сучасні художники працюють з такими темами, як:

- нестабільність пам'яті;
- руйнація і відновлення сенсу;
- гібридність візуального образу;
- відсутність одного центру істини;
- естетика фрагментарного й недосконалого.

Митці, які діють у логіці флуктуїзму (не завжди прямо з нею ідентифікуючись), створюють роботи, що не стільки пояснюють реальність, скільки наповнюють її новими шарами значення [1].

Флуктуація цінностей у сучасному мистецтві виразно відображає кризу стабільного сенсу, характерну для епохи глобальних змін. Сучасне мистецьке середовище дедалі більше втрачає єдину систему координат, натомість набуває поліфонічного й багатоголосого характеру, що відповідає складності культурної реальності. Естетичний досвід стає відкритим і багатогарбовим, залежним від контексту, часу та особистого досвіду реципієнта. Розрив із традиційними формами символічного порядку поєднується з інтенсивним пошуком нових моделей смислотворення, що дає простір для творчих експериментів [3].

Мистецтво у цій ситуації виступає не лише індикатором кризи, але й інструментом подолання невизначеності, оскільки воно пропонує альтернативні сценарії культурної рефлексії. Значної ваги набуває індивідуалізація сприйняття: глядач або учасник мистецького процесу не просто отримує готовий сенс, а стає співтворцем його значення. Така модель взаємодії актуалізує питання етичної та культурної відповідальності як митця, так і суспільства [2].

У сучасному мистецтві інтегруються теми війни, пам'яті та цифрової революції, які впливають на формування нових аксіокультурних орієнтирів. Діалог між митцем, суспільством і історією визначає не лише напрям мистецького пошуку, а й загальну динаміку аксіокультурних трансформацій. У підсумку, флуктуація сенсів не є занепадом, а формує нову парадигму мистецтва – відкриту, багатовекторну і таку, що здатна відповідати викликам сучасності.

Література:

1. Дельоз, Ж., Дерріда, Ж. Про відкрите – флуктуації у постмодерному мистецтві. /пер. з фр. К. : Критика, 2005. 312 с.
2. Лотман, Ю. Флуктуація сенсу в історико-культурному контексті. *Синергетика культури*. М. : Либідь, 2012. С. 45–68. info-library.com.ua
3. Пригожин, І. Синергетика і культура: флуктуації як джерело нового порядку / пер. з англ. К. : Наук. думка, 2010. 240 с. ellib.org.ua/leksii.org
4. Ж.-Хабермас, Ю. Філософський дискурс модерну /пер. з нім. В. Купліванський. К. : Час, 2003. 480 с.

ЕМОЦІЙНА СКЛАДОВА В КИТАЙСЬКІЙ ОСВІТІ, МОВІ Й КУЛЬТУРІ

Кірносова Н. А.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мов і літератур Далекого Сходу
та Південно-Східної Азії*

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Китай можна визначити як країну з давніми традиціями культивування емоційної складової в освіті. І хоча в сучасному західному світі, зокрема й в Україні, існує стереотип про «емоційну стриманість» китайців – нібито їх виховують так, щоб вони не виражали емоцій, він, по суті, є свідченням невміння розкодовувати інформацію про емоції представників інших культур. Так само хибною є теза про те, що нібито «емоційна стриманість», властива також і представникам інших народів Далекого Сходу, є наслідком конфуціанського виховання, яке поширювало свій вплив навіть за межі Китаю.

Однак, якщо звернутися до спадку самого Конфуція, то виявиться, що він справді приділяв надзвичайно велику увагу емоціям у процесі виховання, але не в сенсі стримування, а в сенсі гармонізації.

І одним з інструментів для цього він розглядав музику. Виходячи з цього розуміння, він закріпив музику одним серед шести базових предметів у навчанні (六艺; 礼乐射御书数 – ритуали, музика, стрільба з лука, керування колісницею, письмо й математика) і вважав, що без неї людина не відбудеться як цілісна особистість – відома цитата з

книги «Лунью»: 兴于诗立于礼成于乐 – розвиток (особистості) спричиняється поезією, власна позиція закріплюється через ритуал, а завершується формування через музику.

Іншим інструментом роботи з емоціями для Конфуція був приклад. У тій же «Лунью» він писав: 君子坦荡荡, 小人长戚戚 – володар завжди невимушений, а простолудин – завжди обтяжений. Мається на увазі, що людина, яка постійно перебуває під тиском обставин і намагається вирішити кожну проблему, ніколи не досягне стану спокою й рівноваги, тобто якісних відносин із оточенням.

З ім'ям Конфуція також можна пов'язувати зародження потужної системи інструментальних відносин у китайському суспільстві (це – V ст. до н.е.!), оскільки він намагався регламентувати всі відносини між людьми. Ключовим у цій сфері є поняття ритуалу (礼), а показовим – явище етикетних формул у мові. Знання цих формул і донині становить культурний капітал китайського інтелектуала. Наведемо до прикладу короткий діалог, який показує як слід запитувати в поважної літами людини про її вік і як відповідати:

年寿几何？	Скільки триває вже Ваше довголіття?
痴长六十一岁	Мені, пришепекуютому, вже 61 рік.

Цей діалог засвідчує, що до співрозмовника слід було звертатися максимально (навіть перебільшено) шанобливо і всіляко його підвищувати (десь це перетинається навіть із сучасним поняттям «его-масаж»), а себе, відповідно, всіляко принижувати. Ще один приклад: про свій дім не можна було сказати «мій дім», треба було казати 寒家 «мій холодний дім», ніби тішачи співрозмовника тим, що його рівень життя на моєму тлі виглядає вищим.

Глибше знайомство з системою етикетних формул у китайській мові, особливо попередніх часів, переконує в її тотальності, і змушує зробити висновок, що соціалізація в китайській культурі потребувала неабиякого інтелектуального ресурсу – щоб запам'ятати всі етикетні формули й ідентифікувати правильно ситуації комунікації (де що вживати). І тут цікаво зауважити, що система, покликана заощаджувати емоційний ресурс (коли відносини прописані готовими формулами), як виявилось, збільшує витрати на розумовий ресурс (обчислювальний вимір інтелекту).

З іншого боку, китайська культура зберігає й подає в позитивному ключі випадки порушення прописаних правил як акти ствердження особистості. Зокрема, яскравим прикладом нехтування етикетними формулами в комунікації є улюблений з давніх-давен герой – мавпа

Свень Вукон, який називає себе не інакше як 老孙 – тобто, поважний/шановний Свень (немислиме в конфуціанській парадигмі самовозвеличення!).

З початку XX ст., як відомо, Китай почав орієнтуватися на західну культуру й освіту, зокрема на раціоналізм, тож громіздка система відносин, прописана Конфуцієм, була визнана нераціональною й відкинута, але разом із нею почали нехтувати й поглядами Конфуція на емоції.

Наразі підходи до освіти в Китаї переглядаються, важливість розвитку емоційного інтелекту відчувається все більше, але цікаво, що для розбудови такої освіти, яка б враховувала й інтелектуальний, і емоційний розвиток, китайці звертаються не стільки до власних джерел (тобто вчення Конфуція), скільки до спадщини українського педагога В. Сухомлинського, черпаючи в його роботах ідеї для різнобічного виховання особистостей.

Проте, ідеї Конфуція, теж, звісно не забуті, адже він був одним із перших у Китаї і в світі, хто шукав шляхи роботи зі своїм емоційним ресурсом, розуміючи його велику, навіть визначальну, роль у житті людини; він також був автором системи інструментальних відносин у китайському суспільстві, яка дуже ритуалізована. І хоча старі інтерпретації його ідей вже вичерпали себе, самі по собі як джерело вони відкриті для нових інтерпретацій, зокрема й у сучасному світі.

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ ЯК КАТАЛІЗАТОР НОВИХ ФОРМ КУЛЬТУРОТВОРЧОСТІ

Ковальов М. М.

*кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
доцент кафедри загального землеробства
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна*

Михайлова Д. О.

*викладач спеціальних дисциплін
Кропивницький аграрний фаховий коледж
м. Кропивницький, Україна*

Цифрова трансформація сучасної освіти є одним із найважливіших процесів, що суттєво змінює не лише методику викладання, а й саме розуміння культуруотворення. Вона відкриває нові горизонти для творчого самовираження, міжкультурної взаємодії та формування унікальних культурних продуктів. Цей процес виходить за рамки простої оцифровки навчальних матеріалів, перетворюючи освітній простір на динамічний майданчик для формування нових форм культури [1, с. 47].

Цифрова трансформація освіти не просто додає нові інструменти до традиційних методів, а створює принципово нове культурне середовище. У ньому відбувається перехід від пасивного споживання контенту до активного його створення, що є ключовою ознакою формування нової медіакультури. Це не просто вміння користуватися програмами, а глибоке усвідомлення себе як суб'єкта культурного процесу в умовах, де кожен може стати автором, режисером, журналістом чи видавцем.

У традиційній системі освіти здобувач був реципієнтом, який засвоював інформацію, передану викладачем або з підручника. В той же час цифрова освіта руйнує цю парадигму. Сучасні платформи від YouTube та TikTok до спеціалізованих освітніх хабів, дають можливість здобувачам самостійно вивчати теми, створювати власний контент і ділитися ним з аудиторією. Це стимулює розвиток креативного мислення та навичок самопрезентації.

Так, для прикладу здобувачі можуть створювати:

– Подкасти та відеоблоги, де вони досліджують історичні події, аналізують літературні твори або пояснюють складні наукові концепції. Такий формат дозволяє з одного боку розвинути ораторські здібності,

вміння структурувати матеріал, а з іншого працювати з аудіо-візуальним контентом.

- Віртуальні виставки та інтерактивні інсталяції на базі веб-технологій. Це може бути проєкт з нової технології безсубстратного вирощування сільськогосподарської культури, де здобувачі створюють віртуальну галерею з 3D-моделями гідропонних установок, або ж проєкт з біології, що моделює життєвий цикл рослини в інтенсивних умовах закритого ґрунту.

- Спільні мультимедійні проєкти, де здобувачі з різних навчальних закладів або навіть країн можуть разом працювати над створенням технологічного обладнання, систем кліматозабезпечення або технологічних карт вирощування овочевих та плодових культур. Це розвиває не лише технічні навички, а й вміння працювати в команді, долати комунікаційні бар'єри та узгоджувати спільне бачення проблеми.

У контексті цифрової трансформації поняття особистої ідентичності набуває нового виміру. Цифрова ідентичність – це не просто сукупність акаунтів і профілів, а свідомо сформований образ, який відображає цінності, інтереси та професійні навички людини в інтернеті. Освіта відіграє критично важливу роль у формуванні цієї ідентичності, навчаючи: по-перше – критичному мисленню щодо інформації, що розміщується в мережі, та її впливу на репутацію, по-друге – цифровій етиці, яка включає повагу до авторських прав, відмову від кібербулінгу та відповідальне ставлення до персональних даних, по-третє – вмінню позиціонувати себе в професійному та освітньому середовищі.

Формування цифрової ідентичності стає частиною культуротворчого процесу, оскільки вона відображає не лише індивідуальні особливості, а й колективні цінності, норми та очікування сучасного суспільства. Це допомагає молоді усвідомити, що віртуальний простір є продовженням реального, і відповідальність за свої дії в ньому є такою ж важливою.

Разом із новими можливостями виникають і виклики. Зокрема, питання інформаційного шуму, достовірності джерел та захисту від маніпуляцій стають особливо гострими. Освіта повинна вчити не лише створювати, а й критично оцінювати інформацію, розрізняти факти від фейків, що в першу чергу досить часто проявляється при використанні різних платформ штучного інтелекту. Це формує медіаграмотність – одну з ключових компетенцій XXI століття. Крім того, важливою є проблема цифрової нерівності, коли доступ до технологій та якісної освіти є не однаковим. Подолання цього розриву є стратегічним завданням для суспільства, де кожен міг реалізувати свій культуротворчий потенціал у цифрову епоху.

Таким чином, цифрова трансформація освіти виступає як потужний каталізатор для створення нової медіакультури, де головним є не пасивне споживання, а творче перетворення інформації, а також формування свідомої та відповідальної цифрової ідентичності. Це перетворює освіту на динамічний простір для інновацій, експериментів та культурного розвитку майбутнього фахівця.

Цифрова освіта, заснована на проектному підході, стимулює креативне мислення та вміння знаходити нестандартні рішення. Навчальні завдання, що вимагають створення цифрових продуктів, розвивають у здобувачів освіти: навички командної роботи та розподілу ролей у проєкті; здатність долати труднощі та швидко адаптуватися до змінних умов; вміння презентувати свої ідеї та критично оцінювати чужі.

Це формує не лише технічні навички, а й універсальні компетенції, які є важливими для успіху в сучасному світі. Наприклад, створення цифрового стартапу в рамках освітнього проєкту не лише дає знання з програмування чи дизайну, а й формує підприємницьку культуру, культуру інновацій.

У контексті цифрової трансформації змінюється й роль викладача. Якщо раніше він був головним джерелом знань, то сьогодні, в умовах безмежного доступу до інформації, його роль стає більш комплексною і багатогранною. Викладач перетворюється на культурного ментора, фасилітатора та навігатора, який допомагає здобувачам орієнтуватися у цифровому просторі, критично мислити та створювати власні культурні цінності.

В умовах, коли будь-яку інформацію можна знайти за декілька секунд, пряма передача знань втрачає свою актуальність. Замість того, щоб просто «начитувати» матеріал, викладач має навчитися створювати освітнє середовище, що сприяє самостійному пошуку, аналізу та синтезу інформації. Його завдання – фасилітувати процес навчання, ставлячи правильні питання, організовуючи дискусії та стимулюючи критичне мислення [2, с. 29].

Наприклад, замість того, щоб розповідати про історичну подію, викладач може запропонувати здобувачам проаналізувати різні цифрові джерела – статті, відеоблоги, подкасти, медіа-архіви – та самостійно зробити висновки. Він допомагає відрізнити достовірну інформацію від маніпуляцій та фейків, що є однією з найважливіших навичок у сучасному світі.

Ця роль є критично важливою, оскільки вона виховує інформаційну грамотність, яка є основою для успішного навчання та професійної діяльності в будь-якій сфері.

Окрім технічних та аналітичних навичок, викладач в цифрову епоху виконує місію культурного ментора. Він не лише знайомить здобувачів

з традиційними культурними цінностями, а й допомагає їм формувати власну цифрову ідентичність, розуміти етичні норми спілкування в мережі.

Викладач допомагає здобувачам освіти зрозуміти, що віртуальний простір є невід'ємною частиною їхнього життя, і норми поведінки в ньому є такими ж важливими, як і в реальному. Це сприяє формуванню цілісної та гармонійної особистості [3, с. 126].

Однак, для успішного виконання цих нових ролей викладач повинен бути готовим до постійного самовдосконалення. Це не лише оволодіння новими технологіями, а й розвиток його власних soft skills, а саме: вміння працювати в команді, адаптуватися до змін, бути гнучким та емпатичним. Викладач має бути відкритим до експериментів, інновацій та навчання від власних здобувачів освіти, які часто є носіями цифрової культури.

Зрештою, роль викладача в епоху цифровізації – це роль провідника, який допомагає молоді не лише засвоювати знання, а й формувати власний шлях у світі, де технології та культура нерозривно пов'язані. Це вимагає від педагогічної спільноти нового мислення та готовності до трансформацій, які є необхідними для виховання покоління, здатного творити майбутнє.

Цифрова трансформація освіти є потужним каталізатором нових форм культуротворчості. Вона сприяє формуванню медіакультури, стимулює міжкультурний діалог, модернізує традиційні технології вирошування сільськогосподарських культур та розвиває креативне мислення майбутніх фахівців. Це складний, але надзвичайно перспективний процес, що вимагає від суспільства та освітньої системи гнучкості, готовності до змін та інвестицій у технологічну інфраструктуру та професійний розвиток педагогів. Зрештою, успішна цифрова трансформація дозволить виховати нове покоління, яке не лише володіє знаннями, а й здатне творити, адаптуватися та будувати нову, більш динамічну та інклюзивну культуру.

Література:

1. Kovalov M. M. Current directions of the brand development of the institution of higher education in the modern digital environment: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 листопада – 15 грудня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 46–48. ISBN 978-966-397-459-0.

2. Ковальов М. М. Роль сучасних підходів при набутті здобувачами програмних результатів навчання. *Ефективні методи PR, GR TA IR у сфері вищої освіти* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного

підвищення кваліфікації, 5 лютого – 17 березня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 28–30. ISBN 978-966-397-376-0.

3. Кононенко С. О. Методика формування інформаційно- дослідницьких компетентностей у здобувачів вищої освіти засобами цифрових технологій. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. Вип. 198. С. 125–128. DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-198-125-128.

ВИЩА ОСВІТА ДИЗАЙНЕРА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ, ПІДХОДИ, МЕТОДИ

Кривуц С. В.

*кандидат мистецтвознавства,
професор кафедри «Дизайн середовища»,
завідувачка кафедри «Дизайн середовища»
Харківська державна академія дизайну і мистецтв
м. Харків, Україна*

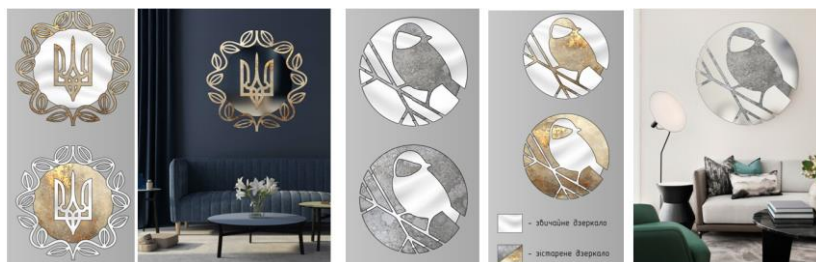
В умовах воєнного стану в нашій країні основним пріоритетним стратегічним напрямком вже сьогодні стає завдання її післявоєнного відновлення, що потребує удосконалення форм навчання студентів відносно вимог інтеграції нашої системи вищої освіти у світовий освітній простір. Якщо звернути увагу на традиційність підходу щодо поєднання теорії із практикою, то слід зазначити, що цілеспрямоване управління розробками студентських дизайн-пропозицій в умовах швидких змін у технологічних процесах має потужний вплив на соціально-професійну адаптацію здобувачів при створенні ними оригінальних дизайнерських продуктів.

Дизайн середовища є актуальним напрямом підготовки майбутніх дизайнерів, основна структура навчально-методичного комплексу якого пов'язана з вирішенням проблем комбінованого навчання. Поєднання теорії з послідовним виконанням завдань на практиці в межах спеціалізованих лабораторій або завдяки співпраці із потенційними замовниками сприяє скорішому засвоєнню програм фахових дисциплін із можливістю розуміння студентами усіх етапів технологічних процесів, пов'язаних зі специфікою відповідної фахової дисципліни. Не зважаючи на труднощі навчання в умовах воєнного стану доброзичлива атмосфера, що створена педагогічним колективом, дозволяє здобувачам повністю опрацювати відповідні завдання

дисциплін та досягнути якісних результатів у апробації власних творчих розробок. Для досягнення ефективності навчання студентів базовим завданням стає визначення стратегічних напрямків, які спрямовані на реалізацію у студентських дизайнерських проєктах їхніх авторських ідей, що відповідають вимогам сьогодення. Серед основних важливо відмітити: інклюзивність, екологічність та відродження національної культурної спадщини. Важливою умовою для отримання професійного та якісного результату дизайнерського продукту є пошук оптимального балансу між базовими критеріями: утилітарними, соціально адаптованими та художньо-естетичними. Утилітарність дизайнерського виробу тісно пов'язана з його художньо-естетичними характеристиками, що можна побачити на прикладах дизайнерських робіт, які створені у співпраці з компанією «Спарк» (м. Харків) (іл.1.-2). Мультидисциплінарний підхід до вирішення дизайнерських розробок студентів полягає у дослідженні обраної теми на основі всебічного аналізу інновацій, узагальненні характеристик існуючих аналогів, пошуку власної оригінальної концепції.

Іл. 1. Концептуальні пропозиції елементів декорування огорожувальних конструкцій та стільниці для інтер'єрів громадського призначення. Вик. ст. Єгожа М., кер. Кривуц С. В.

Іл. 2. Концептуальні пропозиції елементів декорування дзеркала для житлових громадських інтер'єрів. Вик. ст. Павличенко К., кер. Кривуц С. В.

При виконанні завдань на основі методу пошуку креативних ідей, що сприяють розвитку асоціативно-образного рішення, вагомим фактором є відтворення національних елементів культурної спадщини України. Інноваційність у створенні студентських розробок реалізується на основі надання нових властивостей предметам дизайну, експериментування із різноманітними технологічними можливостями та виявлення відповідних символів ідентифікації національних характеристик. Доречним у такому напрямку навчання студентів є й метод спрямованого пошуку, за рахунок якого вони опановують види конструктивних рішень власних пропозицій відповідно до технологічних можливостей виробництва продукту дизайну, генерують різноманітні образи дизайнерських виробів, відпрацьовують та аналізують й узагальнюють морфологічні характеристики об'єктів. Реалізація запропонованої методики навчання доводить її перспективність та відповідність вимогам сьогодення (іл. 3).

**Іл. 3. Дизайн-пропозиції студентів кафедри ДС, виконані завдяки співпраці з компанією «Спарк», 2023-2024 н.р. (м. Харків).
Кер. Радомський М.Т.**

Результатом зазначеного вище є якість виконаних студентських робіт, що свідчать про високий рівень професіоналізму, соціальну свідомість здобувачів та їхнє бажання втілювати в життя власні творчі ідеї.

ІНСТРУМЕНТИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЛІТЕРАТУРНІЙ ОСВІТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Круль Л. М.

*кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

У сучасних умовах цифровізації освіти особливого значення набуває інтеграція інноваційних технологій у систему професійної підготовки педагогічних кадрів. Літературна освіта майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти потребує нових підходів, які б поєднували традиційні методики та цифрові інструменти. Одним із перспективних напрямів є використання інструментів штучного інтелекту (ШІ), що дає змогу підвищити ефективність освітнього процесу, індивідуалізувати його та зробити більш креативним. Метою розвідки є окреслення можливостей застосування інструментів ШІ у літературній освіті майбутніх вихователів ЗДО, а також виявлення їхнього методичного потенціалу, переваг та ризиків на основі вивчення зарубіжних досліджень.

Зміст і завдання літературної освіти студентів спеціальності «Дошкільна освіта», як «Дитяча література» та «Дитяча зарубіжна література». Саме вони забезпечують формування у майбутніх вихователів знань про художні тексти, жанрово-стильове розмаїття дитячої літератури, традиції національної та світової дитячої книги, а також вмінь ефективно використовувати ці знання у роботі з дітьми дошкільного віку. Поєднання традиційних методів вивчення цих дисциплін із використанням інструментів штучного інтелекту сприяє виробленню у студентів навичок аналізу та добору літературного матеріалу, підготовки занять із дітьми дошкільного віку та творчої адаптації художнього слова до специфіки дитячого сприйняття.

Серед функціональних можливостей інструментів ШІ слід виділити їхню здатність до аналізу й інтерпретації тексту, створення візуального контенту, генерації навчальних вправ, сюжетів казок і навіть дитячих інтерактивних книг. Системи на кшталт ChatGPT, DALL-E, MidJourney можуть допомагати у створенні ілюстрацій та описового контенту, а мовні моделі – генерувати адаптовані тексти.

У процесі дослідження обраної проблеми ми звернулися до англomовних студій, присвячених використанню ШІ в освіті. Це зумовлено

тим, що більшість фундаментальних і прикладних наукових праць із цієї тематики публікується саме у міжнародних наукових виданнях англійською мовою, що забезпечує доступ до найновіших результатів досліджень і тенденцій світової освітньої практики. Також вивчення зарубіжного досвіду дозволяє порівняти підходи до інтеграції ШІ в систему підготовки педагогів, виявити універсальні закономірності та адаптувати найефективніші методики до українського освітнього контексту. Англomовні джерела розкривають перспективи міжкультурного діалогу та розвитку глобальної освітньої спільноти. застосування інструментів штучного інтелекту в освіті

Зарубіжні науковці підкреслюють переваги ШІ в дошкільній та початковій освіті: наприклад, оцінка генеративних моделей (LLM) для створення наукових пояснень для дошкільнят демонструє потенціал ШІ у створенні доступного контенту (хоч із певними обмеженнями щодо тем) [1].

Методичний потенціал ШІ у літературній освіті майбутніх вихователів ЗДО включає автоматизовану розробку конспектів занять із урахуванням віку й рівня дітей, генерацію дидактичних текстів, тестів, ігрових завдань, а також мультимедійних ресурсів. Загальні тенденції щодо розвитку ШІ-літератури в освіті для молодших вікових груп обговорюються у різних роботах. Автори статті «AI Literacy in Early Childhood Education: The Challenges and Opportunities» [2] аналізують дизайн програм ШІ-освіти, окреслюють перешкоди впровадження нових методів і підходів їхнього використання в освітній практиці (відсутність навичок у вчителів, брак навчальних планів). Науковці пропонують моделі навчання, що включають три компетенції: знання, вміння та ставлення до ШІ, а також соціальна робота як навчального помічника [3].

Використання інструментів ШІ сприяє формуванню професійних компетентностей майбутніх вихователів, зокрема розвитку критичного й креативного мислення, вміння створювати адаптації текстів до віку дітей, навички поєднання традиційних й інноваційних підходів. Наприклад, дослідження «Generative AI as a Learning Buddy and Teaching Assistant: Pre-service Teachers' Uses and Attitudes» [5] демонструє, що майбутні вихователі та вчителі активно використовують моделі ШІ як навчального компаньйона та асистента – для пошуку матеріалів, пояснень, планування занять з дитячою книгою чи уроків, роботи з оцінюванням.

Дослідження М. Келлі та Т. Венцель висвітлює інтеграцію ШІ-літератури в підготовку вчителів – включно з планами, формуванням професійних партнерств, фокусом на етичному використанні та критичному осмисленні технології.

Аналіз названих праць дає можливість зробити узагальнення і щодо ризиків використання ШІ в літературній освіті майбутніх вихователів ЗДО: поверхневий аналіз творів дитячої літератури, втрата авторського стилю і людського впливу, залежність від технологій.

У контексті ранньої освіти ефективність та якість використання ШІ залежать від професійної підготовки педагогів. Актуальними напрями є проведення підвищення кваліфікації педагогічних кадрів (тренінгів, вебінарів, курсів), підготовка і поширення посібників, орієнтованих на специфіку дошкільної освіти.

Перспективи впровадження ШІ в літературній освіті майбутніх вихователів ЗДО полягають у підвищенні якості підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта», урізноманітненні дидактичних ресурсів, індивідуалізації навчання, сприянні розвитку уяви й творчих здібностей. Зауважуємо також, що інтеграція дитячої літератури з музикою, мистецтвом, театром через ШІ відкриває нові горизонти. Водночас необхідне етичне, педагогічно обґрунтоване застосування ШІ у розробці дидактичних матеріалів та використанні їх в освітньому процесі.

Література:

1. Bush A., Alibakhshi A. Bridging the Early Science Gap with Artificial Intelligence: Evaluating Large Language Models as Tools for Early Childhood Science Education. *Human-Computer Interaction*. 2025. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2501.01192>
2. Jiahong Su, Davy Tsz Kit Ng, Samuel Kai Wah Chu. Artificial Intelligence (AI) Literacy in Early Childhood Education: The Challenges and Opportunities. *Computers & Education: Artificial Intelligence*. 2023. № 4. 100124. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2023.100124>
3. Jiahong Su, Yuchun Zhong. Artificial Intelligence (AI) in Early Childhood Education: Curriculum Design and Future Directions. *Computers & Education: Artificial Intelligence*. 2022. № 3. 100072. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2022.100072>
4. Kelley M., Wenzel T. Advancing Artificial Intelligence Literacy in Teacher Education Through Professional Partnership Inquiry. *Education Sciences*. 2025. № 15(6). P. 659. <https://doi.org/10.3390/educsci15060659>
5. Nyaaba M., Shi L., Nabang M., Zhai X., Kyeremeh P., Ayoberd S. A., Akanzire B. N. Generative AI as a Learning Buddy and Teaching Assistant: Pre-service Teachers' Uses and Attitudes. *Human-Computer Interaction*. 2024. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2407.11983>
6. Ozturk E. Artificial Intelligence in Early Childhood STEM Education: A Review of Pedagogical Paradigms, Ethical Issues, and Socio-Political Implications. *Journal of Education in Science, Environment and Health*. 2025. № 11(2). P. 108–125. <https://doi.org/10.55549/jeseh.800>

ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОГО ВІДТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Левченко Я. Е.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Сучасна освіта – це не лише система передачі знань, але й потужний чинник формування світогляду, ціннісних орієнтацій, норм поведінки. Вона створює умови для самовираження особистості в культурному просторі, формування культурної ідентичності та громадянської свідомості. У програмі НУШ (Нова українська школа) акцент зроблено на вихованні загальнолюдських цінностей, повазі до культури та традицій українського народу через інтегроване навчання.

Основними функціями освіти у формуванні культури є аксіологічна, а саме передача цінностей (гуманізм, толерантність, свобода, патріотизм); комунікативна, що виявляє собою розвиток навичок діалогу між культурами, зняття стереотипів; інноваційна, що розкриває формування креативності, критичного мислення, культурної відкритості; інтеграційна, яка передає поєднання локальних та глобальних культурних надбань [2, с. 16]. Так прикладом може бути фінська система освіти, де важливу роль відіграє міжкультурна освіта та розвиток м'яких навичок – емпатії, співпраці, культурної компетентності. Учні мають змогу вивчати культури різних народів через мистецтво, історію, літературу.

Освітній заклад є мікромоделлю суспільства, де формуються культурні норми через взаємодію учнів, учителів, батьків. Школа може бути центром локального культурного життя: організація свят, мистецьких фестивалів, виставок. У багатьох українських школах проводяться проекти типу «Дні традицій», «Моя громада – моя культура», які знайомлять дітей з культурою рідного краю.

Університети – це осередки не лише науки, але й культури. Вони сприяють формуванню цілісної культурної особистості через міждисциплінарність і відкритість до світу. Культурна складова реалізується через освітні програми з гуманітарних дисциплін, участь студентів у культурних ініціативах. Наприклад, у Колумбійському університеті (США) впроваджено курс *Core Curriculum*, який охоплює вивчення

класичних творів світової культури як обов'язкову частину для всіх студентів незалежно від спеціальності [3].

Освіта у цифрову добу трансформує форми культурної взаємодії: розвиток віртуальних музеїв, онлайн-курсів з культури, дистанційне мистецьке навчання [1, с. 94]. Це створює умови для збереження та популяризації культурної спадщини. Так, національний проєкт «Моя школа» та онлайн-платформи типу «Всеукраїнська школа онлайн» впроваджують курси з української культури, літератури, мистецтва. Американський проєкт Google Arts & Culture відкриває доступ до тисяч культурних артефактів і музеїв по всьому світу, що стало важливим освітнім ресурсом.

Вчитель виявляється культурним провідником, носієм культурних цінностей, прикладом для наслідування. Саме через його особистість учні знайомляться з нормами поведінки, моральними орієнтирами, формують свою культурну рефлексію. Важливою є готовність вчителя до постійного самоосвіти в гуманітарній та культурній сферах. В Україні у програмі підвищення кваліфікації педагогів НУШ приділяється увага розвитку соціокультурної компетентності вчителів, навчанню через проєкти, розвиток емоційного інтелекту.

Освіта, що має культурну складову, сприяє формуванню відповідального громадянина, здатного діяти в інтересах спільноти, держави, людства.

Через культурну освіту людина усвідомлює свою роль у збереженні та розвитку національної та світової культурної спадщини. ЮНЕСКО визнала освіту ключовим інструментом сталого розвитку. Програма *Education for Sustainable Development* акцентує на культурній складовій як базі для формування майбутнього [3].

Отже, сучасна освіта виконує культуротворчу місію: вона формує людину як суб'єкта культури, здатного не лише споживати, а й творити нову культурну реальність. Важливо створювати освітнє середовище, що базується на повазі до культурного розмаїття, діалозі поколінь і традицій, інтеграції новітніх технологій із гуманістичними цінностями.

Література:

1. Мащак Н. М. Освіта як інструмент промоції сталого розвитку. *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., присвяченої 90-річчю Київського національного університету технологій та дизайну, м. Київ, 9 квітня 2020 р. Київ : КНУТД, 2020. С. 93–94. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/15718>

2. Пронкевич О. Освіта як інструмент модернізації суспільства. *Будуємо нову Україну* : збірник конференції, м. Київ, 26–27 листопада 2014 р. Київ : Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2015. С. 16–17. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/4556>

3. The Sociology of Higher Education Reproduction, Transformation and Change in a Global Era / Ed. by Miriam David, Rajani Naidoo. London : Routledge, 2018. 168 p.

АКАДЕМІЧНІ ОБРАЗОТВОРЧІ ДИСЦИПЛІНИ В СУЧАСНІЙ ДИЗАЙН-ОСВІТІ

Лопухова С. О.

*заслужений художник України, доцент,
доцент кафедри графічного дизайну факультету дизайну і реклами
Київський національний університет культури і мистецтва
м. Київ, Україна*

Технології змінюють наше життя і стають його невід'ємною частиною. У людини виникають нові потреби, а з ними постають і нові проблеми, які так чи інакше пов'язані з дизайном. Сучасний дизайн проектує події, конструє стиль життя, конкретизує та індивідуалізує споживача, пропонує йому співучасть у практичній діяльності. Тобто, дизайн стає джерелом соціокультурних змін у світі, дизайном із соціальним контекстом, дизайном людського досвіду.

У творчій професії дизайнера цінується наявність у фахівця практичних художніх навичок. Дизайнер має розуміти базові принципи композиції, вміти працювати з формою, тоном, кольором і засобами виразності. Якщо дизайнер володіє образотворчою грамотою, він завжди буде мати перевагу перед конкурентами.

Новітні технології з колосальними навчальними ресурсами неминуче впливають на зміст і організацію навчального процесу. На жаль, сьогодні зберегти академічні дисципліни «Рисунок» і «Живопис» в класичному вигляді неможливо. Нині в освітній системі співіснують різні концепції викладання образотворчих дисциплін – від академічних до новаторських, експериментальних. Пошук шляхів реформування системи навчання образотворчим дисциплінам, відповідно до вимог часу, здійснюється майже в усіх навчальних закладах. Але наразі універсальної методики так і не було знайдено.

Практика викладання художніх дисциплін передбачає безпосереднє індивідуальне спілкування викладача зі студентом. В процесі навчання художник-педагог передає студенту свої професійні знання і навички. Завдання сучасного викладача – системно створювати практичні умови, які сприяють розвитку творчого потенціалу, стимулюють аналітичну і креативну діяльність особистості, де мислення і дія уяви – єдиний процес. У творчому спілкуванні педагог повинен враховувати рівень художньої підготовки кожного студента, специфіку обдарованості, особистий темп сприйняття інформації, індивідуальну реакцію.

Існує достатньо розповсюджена думка, що знання гальмують вільний творчий процес. Скоріше навпаки – такою перешкодою є їх відсутність або недостатній обсяг. Неможливо створити зображення, якщо студент не має уяви про сам процес творення та умови, за яких цей процес відбувається. Знання мають бути підкріплені обов'язковими практичними вправами, постійно зростаючими уміннями і майстерністю. На практичних заняттях слід зіштовхувати студента з актуальною проблематикою і необхідністю шукати нетривіальні рішення.

Образотворчі дисципліни в дизайнерській освіті – одна із складових професійної культури. Творча діяльність дизайнера неможлива без знання основ образотворчої грамоти – принципів, способів і технічних прийомів відтворення на площині графічного, об'ємно-просторового або стилізованого зображення. Оволодіння ними виховує смак, формує навички композиційного просторового мислення, навчає бачити задачу загалом та акцентувати увагу на головному, вдосконалює професійну майстерність.

В сучасних умовах викладач образотворчих дисциплін є «подвійним» професіоналом: одночасно дизайнер і студійний педагог академічного напрямку, і кожна з цих ролей має свої специфічні складнощі. У широкому значенні подібна методика викладання означає комплексність – синтез проектування і традиційного академічного методу викладання. У своїй «дуальній» діяльності викладач мусить оперувати безліччю варіацій підходу, не існує «єдино вірних відповідей» на питання, якою має бути методика підготовки студентів дизайнерського напрямку. Беззаперечно, досягнення гармонії в процесі навчання і продуктивна комунікація зі студентами залежить від особистості викладача, його інтелекту, творчої обдарованості, художньо-естетичного смаку, рівня мистецької кваліфікації, здатності мобільно реагувати на виклики сучасності та органічно адаптуватись до зміни умов та обставин [3].

Сьогодні, не зважаючи на оволодіння європейськими підходами до навчального процесу, відчутно деяке відставання у формуванні системи дизайн-освіти у вітчизняних ЗВО. Як правило, акцент робиться

не на якості навчання, а на кількості студентів, які вступають до ЗВО з метою навчитися престижній професії дизайнера, активних піар-заходах, що мають привабити потенційного абітурієнта, науковій роботі, яка іноді є псевдо-науковою, але тим на менше, забезпечує закладу потрібний рейтинг. Майже всі ЗВО, де є факультет дизайну, пропонують обмежену стандартну кількість дизайнерських спеціалізацій, об'єднаних універсальністю: графічний дизайн, дизайн одягу, дизайн середовища. Іноді такі факультети відкривають ЗВО, які готують кваліфіковані кадри за спеціальностями, невідомими з галуззю дизайну. В результаті, через відсутність кваліфікованого викладацького контингенту, необхідного обладнання та спеціального програмного забезпечення висока якість професійної підготовки художників-дизайнерів не є досяжною.

Саме з огляду на ці обставини такою популярною стає неформальна альтернативна дизайн-освіта: приватні школи, незалежні курси, лекторії, сучасні хаби, коворкінги, *online*-ресурси, де майбутні дизайнери можуть задовольнити свою потребу в оволодінні проектними технологіями та набути необхідні бізнес-компетентності, чого не може наразі дати формальна вітчизняна дизайн-освіта, нездатна достатньо швидко реагувати на зміни в сучасному світі.

У дизайнерській освіті існують різні погляди на організацію навчального процесу, різні підходи, методики, принципи, панують певні умовності та кліше. Освіта, за логікою, має бути в авангарді розвитку суспільства, але бюрократичний спадок радянського минулого – чисельність чиновників в освітній галузі, неврегульоване законодавство, відсутність достатнього фінансування, нерівність у доступі до сучасних цифрових технологій – гальмує інтенсивний розвиток молодого покоління і створює певні проблеми в освіті.

Є ряд чинників, які негативно впливають на квалітативність навчального процесу. Часом у навчальних закладах, де майбутні дизайнери опановують дисципліни художньо-творчого спрямування, для продуктивної практичної роботи не вистачає спеціально оснащених аудиторій, необхідних технічних засобів та актуального програмного забезпечення. Іноді спостерігається дефіцит кваліфікованих педагогів образотворчого освітнього напрямку, які мають відповідну фахову спеціалізацію і достатній викладацький досвід.

Однією з проблем вітчизняної дизайн-освіти є гендерна складова студентської спільноти. Більшість абітурієнтів, що вступають до ЗВО на спеціалізацію «Дизайн», є жіночої статі. Як свідчать дані, відсоток студентів жіночої статі сягає близько 95–100%. У США, Японії, розвинутих країнах Європи гендерне співвідношення залежить від

напрямку дизайну. Жінок, наприклад, більше в сфері дизайну одягу та текстилю, а чоловіки переважають у сфері промислового дизайну [3].

Необхідним і актуальним є просвітництво серед дизайн-освітян і дизайнерів, мета якого – сприяння продуктивному використанню можливостей матеріально-технічної бази виробників у процесі реалізації творчих ідей, а також розв’язання деяких проблем: нерозуміння дизайнерами особливостей виробничого процесу, необізнаність у способах використання технічних засобів виробництва, низька комерційна ефективність співпраці [1].

Для продуктивної роботи у сфері дизайну сьогодні необхідно готувати інноваційну особистість – сучасну культурну людину, здібну стрімко і творчо реагувати на зміни реальності. Прогрес в модернізації процесу навчання дизайну невід’ємно пов’язаний з новими тенденціями в культурі та освіті, масштабом сучасного ринку, еволюцією світу технологій, мінливими потребами споживача, здатністю керівництва ЗВО достатньо швидко реагувати на нові тенденції в сучасному дизайні, вдосконалюючи та оновлюючи освітні програми і технологічне устаткування.

Навчальна методика викладання класичних дисциплін художньо-творчого спрямування потребує балансу між традиційним академічним підходом та сучасною системою мистецької візуалізації комунікативного простору з використанням інноваційного інструментарію. Однак, скоріше за все, основні традиційні принципи навчання рисунку та живопису, ефективність яких засвідчена століттями та художниками – авторами шедеврів всесвітньої мистецької спадщини, надалі залишаться в педагогічному арсеналі.

Література:

1. Кривецька Л., Кобринович М., Воробей В., Плющева О. Стан розвитку дизайну в Україні (на прикладі графічного та предметного дизайну): Звіт за результатами досліджень / Л. Кривецька, М. Кобринович, В. Воробей, О. Плющева. Київ: Український культурний фонд, 2019. 120 с. URL: https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Ukrainian_Design_Monitoring_PPV_2019_UA.pdf (дата звернення: 15.09.2024).
2. Свірко В. О., Бойчук О. В., Голобородько В. М., Рубцов А. Л. Дизайнерська діяльність: стан і перспективи : інформаційно-методичне видання / В. О. Свірко, О. В. Бойчук, В. М. Голобородько, А. Л. Рубцов. Київ: Український науково-дослідний інститут дизайну та ергономіки, 2014. 120 с.

3. Федорова, А. І. Особливості педагогічної рефлексії педагога. *Педагогічна майстерність викладача вищої школи*. Одеса, 2017. № 5. С. 191–203.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИДИМОСТІ СМЕРТІ В КОНТЕКСТІ ПАЛІАТИВНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Машкіна О. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
старший науковий співробітник (філологія, лінгвістика та переклади)
наукового відділу освітньо-інформаційних технологій
Державна наукова установа «Центр інноваційних технологій охорони
здоров'я» Державного управління справами
м. Київ, Україна*

Явище старіння населення, що є неминучим результатом історичного переходу від високого до низького рівня народжуваності та смертності, становить проблему, актуальну для усього світу, з тенденцією до збереження протягом наступних кількох десятиліть [11, с. II, с. 24], що вимагає відповідної реакції системи медичної освіти та необхідності «акцентувати увагу на геронтології, паліативній медицині та організації догляду за людьми з хронічними захворюваннями» [3, с. 234–235]. Це, своєю чергою, обумовлює необхідність адекватної підготовки медичного персоналу та розробки й імплементації освітніх програм. Голованова І. А. та Шевченко А. С. також зазначають необхідність вдосконалення законодавства [7, с. 22], щоб забезпечити адаптацію системи медицини до вказаних демографічних змін.

Поняття тяжких хвороб, паліативної медицини тісно взаємопов'язано з феноменом смерті, та, зважаючи на її прогнозованість і пролонгованість, з самим процесом помирання.

Актуальність проблеми видимості смерті, зокрема забезпечення гідної смерті набула особливого значення в умовах триваючої війни [2, с. 159]. Забезпечення гідного догляду за тяжко хворими та помираючими є актуальним напрямком і на законодавчому рівні, про що свідчить Наказ Міністерства соціальної політики України № 70-Н від 20.02.2024, який встановлює Державний стандарт соціальної послуги паліативного догляду, що регламентує організаційні та методичні принципи надання комплексної медико-соціальної підтримки

особам у термінальній стадії та їхнім сім'ям, спрямованої на забезпечення якості, доступності та гідності паліативної допомоги [1]. Такі законодавчі ініціативи демонструють водночас запит суспільства та рух у напрямку більшої видимості смерті в суспільному житті.

Ставлення сучасного світу до процесу переходу від життя до смерті людини є суперечливим, адже, з одного боку, смерть у багатьох культурах є табуованою темою, якої зазвичай уникають, в той самий час сучасна культура заповнює цю прогалину, створюючи нереалістичну квазі-картину смерті, що не відповідає її справжній суворій реальності [4, с. 16, 18]. Спостерігається також зниження уваги до саме процесної сторони смерті та ритуалів, пов'язаних з процесом помирання, адже з інтенсифікацією прогресу та зменшенням впливу релігії фокус уваги поступово змістився з вмираючої людини на тих, хто її пережив; і до середини XX століття ритуали вмирання були витіснені [6, с. 101]. Сьогодні, «порівнюючи сучасні практики з практиками попередніх поколінь, можна сказати, що вмирання і смерть стали менш помітними, менш частиною загального досвіду» [6, с. 108]. Локальне та ментальне переміщення останнього етапу життя з домашньої обстановки до медичних установ викликає суспільну реакцію й проявляється в тому, що сучасні практики та погляди все більше враховують різноманітність виборів і варіантів у відповідь на тенденції до розмежування, професіоналізації та медикалізації процесу вмирання та смерті [6, с. 108].

Таким чином, окрім суто практичних питань, пов'язаних із фізичною та організаційною стороною процесу завершення життя, актуалізуються і аспекти психологічного та духовного комфорту помираючої людини, пов'язані з її культурним підґрунтям. Цей існуючий суспільний запит на трансформацію передсмертного догляду саме в культурологічній площині має потенціал ініціювати як розбудову, доповнення та вдосконалення освітніх програм у закладах, які готують майбутніх медичних спеціалістів, так і у ширшому контексті сприяти поступовій трансформації культурного ставлення до феномену смерті та формувати більш усвідомлене його сприйняття на рівні суспільства. Отже, можемо стверджувати, що культурологічний та культуротворчий потенціал феномену смерті є надзвичайно потужним в суспільстві та в медичній сфері.

Важливим практичним аспектом проблеми видимості останньої фази життя людини у суспільстві є втрата, часткова втрата, або порушення соціальних зв'язків, втрата її соціальної ідентичності, що, зважаючи на соціальність людської природи може мати руйнівні наслідки [8]. Комунікація на тему смерті може не лише полегшити тривогу, депресію та поліпшити якість життя пацієнтів та їхніх родин, а й мати економічні переваги, зокрема зниження витрат на догляд

у кінці життя, зменшення обсягу інтенсивної та агресивної терапії, скорочення терміну перебування в лікарні тощо [5]. Проте спілкування з людиною, яка переживає фінальний етап життя, може бути важким та виснажливим для медичних працівників [9], що може призводити до уникання спілкування і загострювати у пацієнта й без того сильні почуття втрати власної ідентичності та соціальної ізоляції. Водночас залучені у догляд за помираючою людиною можуть отримати позитивну мотивацію та досвід від своєї роботи, зокрема у контексті здорового ставлення до смертності та віри в те, що вони можуть змінити життя інших людей [10], за умови відповідної підготовки та здорового ставлення.

Таким чином, проблема видимості смерті у сучасному суспільстві зумовлена факторами розвитку цивілізації, відповідає потребам соціуму і є актуальним питанням, що вимагає відповідних культурних зрушень та спільного вирішення на культурологічному і на інституціональному рівнях. Здорове та усвідомлене сприйняття смерті може бути корисним не лише для подолання страху, зниження негативних реакцій та стресу у пацієнтів та їх родин, а й сприяти позитивним економічним ефектам. Формування такого ставлення до смерті відповідає соціальному запиту та відкриває потенціал для спільних зусиль культури й медицини.

Література:

1. Міністерство соціальної політики України. Наказ № 70-Н від 20.02.2024 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги паліативного догляду». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05.04.2024 за № 504/41849 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0504-24#n15> (дата звернення: 08.10.2025).

2. Панкевич О. З., Афтанасів В. М. Право на життя та право на гідну смерть: деякі міркування у контексті російсько-української війни. Аналітично-порівняльне правознавство [Електронне наукове видання]. 2024. № 6. С. 158–163. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.23>

3. Родінкова В. В. Відкритість, плинність, професіоналізм – якими ще мають бути основні підходи до осучаснення освітніх програм. *Модернізація освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти відповідно до тенденцій розвитку українського і світового ринків праці* : тези доповідей навчально-методичної конференції (м. Вінниця, 26 лютого 2025 року). Вінниця, 2025.

4. Botîlcă C. M. Reclaiming Death Acceptance in the Twenty-First Century. *Series in Human Sciences and Arts*. 2021. Vol. 1, No. 1. P. 15–29. DOI: <https://doi.org/10.52885/pah.v1i1.13>

5. Catania G., Calzolari M., Zanini M., Pilastrì P., Borsellino P., Forni L., Guglielmelli C., Valera M., Marengo S., Gallucci M., Cavaliere B., Rapetti R., Di Nitto M., Sasso L., Bagnasco A. Healthcare Professionals' Wishes Toward End-of-Life Conversations: A Descriptive Correlational Study (ConVita Study). *Seminars in Oncology Nursing*. 2025. Vol. 41, No. 3. Article 151844. DOI: [10.1016/j.soncn.2025.151844](https://doi.org/10.1016/j.soncn.2025.151844)

6. DeSpelder L. A., Strickland A. L. *The Last Dance: Encountering Death and Dying*. 11th ed. New York : McGraw-Hill Education, 2020. 604 p.

7. Holovanova I. A., Shevchenko A. S. The issue of patient-oriented organization of palliative and hospice care in Ukraine. *Experimental and Clinical Medicine*. 2021. Vol. 90, No. 2. P. 21–27. DOI: <https://doi.org/10.35339/ekm.2021.90.2>

8. Králová J. What is social death? *Contemporary Social Science*. 2015. Vol. 10, No. 3. P. 235–248. DOI: <https://doi.org/10.1080/21582041.2015.1114407>

9. Nabirye A. K., Munabi I. G., Mubuke A. G. et al. Emotional and psychological experiences of nursing students caring for dying patients: an explorative study at a national referral hospital in Uganda. *BMC Medical Education*. 2025. Vol. 25. Article 96. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12909-025-06708-8>

10. Tan L., Sheri S., Goh Y. Y. et al. Experiences of healthcare professionals providing palliative care in home settings: a scoping review. *BMC Palliative Care*. 2025. Vol. 24, Article 83. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12904-025-01728-z>

11. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. *World Population Ageing 2023: Challenges and opportunities of population ageing in the least developed countries*. New York : United Nations, 2023. (UN DESA/POP/2023/TR/NO. 5).

ТЕКСТ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПЛИВУ, ВЗАЄМОДІЇ З ДОВКІЛЛЯМ ТА МАРКЕР РІВНЯ РОЗВИТКУ СОЦІУМУ Й КУЛЬТУРИ

Павлова І. Г.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови*

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

Світовий інформаційний простір нині випробовує людину на ментальну міцність і здатність критично мислити, уміння розуміти власні потреби й адекватно оцінювати можливості, формувати й покроково зреалізовувати успішну траєкторію майбутнього.

На тлі утвердження ціннісних орієнтирів кожної людини та соціуму будь-який текст постає як потужний інструмент впливу, засіб самооприяднення і водночас мірило колективної гідності та зрілості на всіх рівнях.

Людина пізнає світ через текст у контексті, природному чи штучно створеному. В освітньому просторі роль текстового матеріалу, дібраного вчителем чи пропонованого авторами підручників, виняткова, що, зрозуміло, вимагає особливої відповідальності та скрупульозності. Порівняймо тексти й поміркуймо, які комунікативні наміри мають письменники і які наслідки для сприйняття довкілля, розуміння ролі навчальної діяльності в житті дитини, що розвивається, вони мають: *У читанці для позакласного читання надрукували моє оповідання «Кожна пташка своїм носиком живе». Я читав його дітям. Вони сміялися й питали, звідки ця історія.*

– Пташка принесла.

– Як це? – сміялися ще дужче.

– Дуже просто. Пташка добула з шишки насінину й проковтнула її, потім це зеренце з неї вийшло – і на тому місці зав'язався саджанець. З нього виростало дерево, прийшов лісоруб і зрубав його. З деревини зробили письмовий стіл, ручку, целюлозу, з якої виготовили папір, на якому я написав оповідання про пташку. Щоб ви стромляли свої носи в книжку. Кожен своїм носиком живе... (Мирослав Дочинець «Кожна пташка своїм носиком живе») [1, с. 222];

Мій планишет – істота дивна.

Все, що треба, в ньому є:

і сучасне, й прогресивне

він же знову за своє...

*Тут підручники новітні –
я їх ще й не відкривав;
довідник про все на світі
тато сам мені скачав.
Інтернет 3G, звичайно, соцмережі – як без них...
До задачника скачати навіть відповіді встиг!
Суперово все, одначе
мій планишет тихцем бурчить:
«Це ж яке життя собаче:
цілий день все вчить та вчить!
У мені тепер набито знань на тисячу людей!
А про ігри й не запитуй... Хоч би двісті ігор – де?!» (Іван Андрусак
«Двісті ігор») [3]*

Лідерами думок сьогодні стають люди, які досягли значних успіхів у професійній сфері, що так чи так визначає розвиток технологій. Світ настільки бурхливо розвивається, що молодій людині часом складно зорієнтуватися, який шлях обрати для досягнення успіху в житті. Той, що потребує докладання зусиль, або той, де за диригента щасливий випадок: *Витрати на освіту, що зростають, та інструменти штучного інтелекту змушують дедалі більше студентів пропускати або достроково залишати коледж. Криза зайнятості серед покоління Z – людей, які народилися приблизно з кінця 1990-х до початку 2010-х років, – не заважає генеральному директору OpenAI Сему Альтману заздрити сьогоднішнім студентам, які кинули коледж. <...> Альтман кинув Стенфордський університет 2005 року, через два роки навчання на факультеті інформатики. Він пішов у 19 років, щоб заснувати Loopt – застосунок для обміну геолокацією в соціальних мережах, і пройшов акселератор Y Combinator. Після того, як додаток було продано, Альтман став президентом YC, а пізніше – співзасновником OpenAI... [4]*

Об'єктивна дійсність змінилася, іншими стали й ми. Заформалізовані світові парадигми руйнуються, бо в епіцентрі нової світобудови постала Людина. Тому й оновилися освітні запити та освітнє тло пізнання довкілля. І в різних джерелах знову нові тексти, які змінюють наше мислення: ***Освіта – це не лише про накопичення знань, освіта – це про те, що робить людину успішною і щасливою. <...> Наші стандарти не визначають змісту освіти. Тобто не важливо, чого саме ми вчимо учнів, основне – що вони винесуть із собою в життя. Як це допоможе їм стати успішними й щасливими. Якщо ви можете зробити це, вивчаючи закон Ома, – уперед. А якщо без нього – теж добре [5].***

Ми щодня через текст навчаємося розуміти себе, світ, свою країну, тестуємо стратегічне мислення: **Без політичної незалежності нація не має шансів зрозуміти себе.** Скільки б вона не намагалася, поки не контролює своє життя, хай навіть не в усіх сферах, а ми його ще не контролювали в усіх сферах, вона не може себе реалізувати. Усі ці 34 роки у нас була гібридна незалежність, полунезалежність, недоконана незалежність. <...> **Інформаційний і культурний простір має бути дзеркалом, у якому суспільство бачить себе, рефлексує над собою.** Через новини, географічні зображення на карті під час прогнозу погоди, через фільми, книжки, романи, пісні, музику – усе це інтонаційно має відповідати ритмам і настроям суспільства. Цього дзеркала повною мірою в нас не було. Насильним чином його відняли. На рубежі 90-х і 2000-х почалася медійна реформа. Але на той час знову почала ринути хвиля нової колонізації: Москва повторно ввійшла в український інформаційний простір, готуючи анексію, підготовку до поділу країни, що тривала цілі нульові роки. <...> **Незалежність – це не просто факт, не просто акт підписання, а постійна готовність відстоювати себе.** Незалежність – це процес. І незалежність – це колективна відповідальність суспільства, яке її бере на себе. Чому постійно відбувається її випадання? Чому увагу знову й знову перебиває Росія, аж доки не проливається кров у масштабах, яких у Європі не було з часів Другої світової? **Тому що ми не ідентифікуємося.** <...> **Глибинна причина багатьох помилок – колективний підсвідомий страх наполягати на своєму українстві** [2].

Література:

1. Дочинець Мирослав Єдин [Текст] : прозові мініатюри. Мукачеве, 2019. 252 с.
2. Забужко Оксана У нас страх наполягати на своєму українстві, або Уроки минулого. URL: https://tvoemisto.tv/exclusive/oksana_zabuzhko_a_shcho_bude_zavtra_179056.html
3. «Це ж яке життя собаче?» Тато української школярки звернувся до МОН через вірш у підручнику для 3 класу. URL: https://shkola.obozrevatel.com/ukr/news/tse-zh-yake-zhittya-sobache-tato-ukrainskoi-shkolyarki-zvernuvsya-do-mon-cherez-virsh-u-pidruchniku-dlya-3-klasnu.htm#goog_rewarded
4. Фролов Богдан Гендиректор OpenAI заздрить студентам, які зараз кидають навчання, і ось чому. URL: <https://www.unian.ua/curiosities/gendirektor-openai-zazdrit-studentam-yaki-zaraz-kidayut-navchannya-i-os-chomu-13161459.html>

5. Шаламов Руслан Освіта – це не лише про накопичення знань, освіта – це про те, що робить людину успішною і щасливою. URL: <https://nus.org.ua/2025/08/25/osvita-tse-ne-lyshe-pro-nakopychennya-znan-osvita-tse-pro-te-shho-robyt-lyudynu-uspishnoyu-i-shhaslyvoyu-uchytel-ruslan-shalamov/>

РОЗВИТОК ЕКОЛОГО-ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»

Позняк Е. В.

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри екологічного права
Навчально-науковий інститут права*

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
психологиня
м. Київ, Україна*

Одним із важливих елементів розвитку еколого-правової культури навчального процесу поряд із опануванням теоретичними знаннями із еколого-правових навчальних дисциплін, є набуття практичних навичок правозастосування, розвиток еколого-правової свідомості та еколого-правового мислення. Методика вирішення задач із навчальної дисципліни «Екологічне право» в Навчально-науковому інституті права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – це сукупність науково обґрунтованих підходів до апробації набутих здобувачами освіти знань теоретичного характеру, а також положень міжнародного та національного законодавства, настанов вищих судових інстанцій тощо на семінарах із зазначеної дисципліни, що здійснюється з урахуванням особливостей правореалізаційної діяльності в умовах сьогоденного воєнного стану в Україні.

Цим виконуються вимоги Конституції України, законів України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р., «Про освіту» від 05 вересня 2017 р., «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. та інших [1] щодо гарантування права кожного громадянина на освіту. Високий рівень еколого-правової освіти гарантується цілою низкою форм набуття здобувачами освіти знань про правове регулювання екологічних відносин – у лекційному курсі, на

семінарах і практичних заняттях, при виконанні самостійної роботи, а також додатково – під час підготовки ними доповідей (і їх тез для подальшої публікації) на науково-практичні конференції, «круглі столи», конкурси студентських робіт, для виступів на гуртку тощо.

Загальні вимоги до роботи на семінарах викладені у «Методичних рекомендаціях щодо вирішення задач з курсу «Екологічне право України»» у складі Навчально-методичного комплексу з навчальної дисципліни «Екологічне право України. Загальна частина» [2, с. 35] та у відповідності до Робочих програм із цього предмету для здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання [3; 4].

Суть зазначеної методики зводиться до реалізації здобувачами освіти під керівництвом викладача наступного алгоритму.

1. Задачу необхідно повно і всебічно вирішити, не усно і схематично, а так би мовити, «письмово». В більшості задач постають питання щодо реалізації екологічних прав і обов'язків, повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування, притягнення осіб, винних у вчиненні екологічних правопорушень, до юридичної відповідальності різних видів.

2. Спочатку слід описати правовідносини та проаналізувати їх склад, вирішити задачу по суті, роблячи витяги із законодавства (8–12 джерел, за юридичною силою) на підтвердження своїх думок і відповідаючи на питання задачі, поставити їх у вирішення, зробити висновок. Пропонується здійснювати це покроково, наприклад, за наступним алгоритмом.

3. Розподілити задачу на декілька частин, краще в хронологічному порядку описаних у ній юридичних фактів і складів, стосовно кожної з яких необхідно проаналізувати правовідносини та їх склад. Далі потрібно вирішити кожну частину задачі по суті із застосуванням нормативно-правових актів (спочатку – Конституція України, джерела міжнародного права та права ЄС (ратифіковані Україною), Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», інші законодавчі та підзаконні нормативні акти за їх юридичною силою, техніко-юридичні документи) та судової практики, зробити висновок по кожній частині вирішення.

4. Підсумувати отримані результати та зробити загальний висновок по задачі.

5. Відповісти на поставлені в задачі запитання, за бажанням можна виявити проблеми правового регулювання даних відносин, поєднати це з перспективами його вдосконалення. Для цього доцільно навести витяги з політико-правових документів (стратегій, основних напрямів, програм тощо), відповідні пропозиції вчених із удосконалення

екологічного законодавства. Відповідати на поставлені наприкінці умови задачі питання можна в процесі вирішення тієї чи іншої частини задачі, там, де це доречно.

6. Для повного і всеохоплюючого вирішення задачі не варто обмежуватися у своєму вирішенні лише сукупністю відповідей на поставлені наприкінці умови питання, які покликані, загалом, зорієнтувати щодо напрямку її вирішення, адже в процесі вирішення задачі виникатиме більша кількість запитань, можливі варіанти вирішення у залежності від того, які уточнення здобувач освіти матиме бажання додати до умови задачі. Основним після аналізу правовідносин є вирішення задачі по суті. При цьому до розгляду різних аспектів умови задачі можуть залучатися різні доповідачі [2, с. 35].

Варто підкреслити, що після висновків по кожній із частин задачі, а також загального висновку, здобувачам освіти рекомендується висловити своє бачення шляхів удосконалення законодавства, розвитку державної екологічної політики, приділити увагу аналізу положень законопроектів щодо регулювання екологічних відносин, які розглядалися у задачі, науковим еколого-правовим та іншим підходам. Оскільки задачі складені на основі реальних подій, то можна використовувати інформацію і документи, взяті із сайтів вказаних у задачі суб'єктів.

У Навчально-методичному комплексі із зазначеної дисципліни здобувачам освіти також пропонується зразок вирішення задачі, на який можна орієнтуватися, щоб побачити, як варто враховувати такі аспекти її вирішення, як аналіз відносин із права власності на природні ресурси і права природокористування, екологічного управління, юридичної відповідальності, екологічної безпеки тощо. Наочна демонстрація того, яким чином слід вибудовувати алгоритм вирішення задачі з огляду на основні закономірності побудови умов цих задач, дозволяє зорієнтуватися та швидше оволодіти методикою їх вирішення, а фактично – набути навичок правозастосування шляхом моделювання.

Слід зазначити, що основні принципи цієї методики вирішення задач зберігаються і в роботі на семінарах та практичних заняттях з інших еколого-правових дисциплін. Перш за все, йдеться про навчальну дисципліну «Проблеми земельного та екологічного права» для здобувачів освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання [5; 6]. З урахуванням особливостей кожної з еколого-правових дисциплін Вибіркового блоку «Екологічне та природоресурсне право» (для бакалаврів) та Вибіркового блоку «Екологічне право» (для магістрів) вирішення задач доповнюються такими елементами, як моделювання судових та інших процедур

розгляду справи (екологічного конфлікту), складання позовних заяв та інших юридично значимих документів тощо.

Таким чином, вирішення задачі – це фактично завдання, яке ставиться викладачем перед групою, а кожен здобувач освіти озвучує лише частину вирішення, маючи можливість ставити запитання іншим доповідачам, доповнювати їх відповіді, формулювати проблемні питання до викладача, висловлювати власні думки і критичні міркування. Рекомендація здійснювати поділ задачі на частини, виходячи з описаних у ній подій, спрямована на те, щоб у процесі семінару можна було б заслухати декількох основних доповідачів – у залежності від того, на скільки частин буде поділена задача. Це дозволяє: розвивати активність усієї академічної групи для оптимізації роботи на семінарі; забезпечувати злагоджену взаємодію здобувачів освіти між собою і з викладачем; підвищувати рівень еколого-правової культури майбутніх фахівців у сфері права.

Література:

1. Нормативно-правові акти наведено у відповідності до офіційного сайту Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/> (дата звернення: 10.10.2025).

2. Навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни «Екологічне право України. Загальна частина» для здобувачів освіти 2022 року вступу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Право» напряму 081 «Право» галузі знань 08 «Право» денної форми навчання / укладачі: зав. каф., доц. Ковальчук Т. Г., проф. Балюк Г. І., доц. Бевз О. В., доц. Власенко Ю. Л., доц. Гринько С. В., доц. Позняк Е. В., доц. Шараєвська Т. А., доц. Шомпол О. А., доц. Шоха Т. П. Київ : Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2022. 156 с. URL: <https://www.ecology.law.knu.ua/> (дата звернення: 10.10.2025).

3. Робоча програма навчальної дисципліни «Екологічне право» для здобувачів освіти 2022 року вступу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Право» напряму 081 «Право» галузі знань 08 «Право» денної форми навчання / розробники: проф. Балюк Г. І., доц. Ковальчук Т. Г., доц. Бевз О. В., доц. Власенко Ю. Л., доц. Гринько С. В., доц. Позняк Е. В., доц. Шараєвська Т. А., доц. Шомпол О. А., доц. Шоха Т. П. Київ : Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2023 (продовжена). 19 с. URL: <https://www.ecology.law.knu.ua/> (дата звернення: 10.10.2025).

4. Робоча програма навчальної дисципліни «Екологічне право» для здобувачів освіти 2022 року вступу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Право» напрям 081 «Право» галузі знань 08 «Право» заочної форми навчання / розробники: проф. Балюк Г. І., доц. Ковальчук Т. Г., доц. Бевз О. В., доц. Власенко Ю. Л., доц. Позняк Е. В., доц. Шараєвська Т. А., доц. Шомпол О. А. Київ : Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2024. 17 с. URL: <https://www.ecology.law.knu.ua/> (дата звернення: 10.10.2025).

5. Робоча програми навчальної дисципліни «Проблеми земельного та екологічного права» для здобувачів освіти 2025 року вступу другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої програми «Право» спеціальності «D 8 Право» галузі знань «D Бізнес, адміністрування та право» денної форми навчання / розробники: проф. Носік В. В., доц. Заєць О. І., проф. Балюк Г. І., доц. Ковальчук Т. Г., доц. Власенко Ю. Л. Київ : Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2025. 21 с. URL: <https://www.ecology.law.knu.ua/> (дата звернення: 10.10.2025).

6. Робоча програми навчальної дисципліни «Проблеми земельного та екологічного права» для здобувачів освіти 2025 року вступу другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої програми «Право» спеціальності «D 8 Право» галузі знань «D Бізнес, адміністрування та право» заочної форми навчання / розробники: проф. Носік В. В., доц. Заєць О. І., проф. Балюк Г. І., доц. Ковальчук Т. Г. Київ : Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2025. 19 с. URL: <https://www.ecology.law.knu.ua/> (дата звернення: 10.10.2025).

КОНФЛІКТ ЮЗАБІЛІТІ ТА КРЕАТИВНОСТІ У НАВЧАННІ ДИЗАЙНУ ІНТЕРФЕЙСІВ

Салига П. Г.

кандидат наук із соціальних комунікацій,

доцент кафедри графічного дизайну

Київський національний університет культури і мистецтв

м. Київ, Україна

Сучасна педагогіка у сфері дизайну користувацьких інтерфейсів стикається з фундаментальним конфліктом. З одного боку, існує вимога юзабіліті, що базується на конвенціях і очікуваннях користувачів. З іншого – потреба у креативності, яка є рушієм інновацій, емоційного залучення та вираження ідентичності. Навчальні програми, що роблять надмірний акцент на дотриманні перевірених патернів, ризикують випускати фахівців, здатних створювати функціональні, але безликі та неоригінальні продукти. Такий підхід не лише знижує мотивацію студентів, перетворюючи творчий процес на механічне копіювання, але й сприяє деперсоналізації цифрового простору, стираючи унікальний характер продукту та його культурну ідентичність. З іншого боку, освітні моделі, що культивують необмежену творчість без належної уваги до усталених норм, можуть готувати дизайнерів, чиї інноваційні, але неінтуїтивні рішення призводять до розчарування користувачів та проблем у використанні.

Ця дилема є частиною ширшої освітньої дискусії між викладанням усталеного канону (накопичених знань та стандартів) та розвитком критичного, інноваційного мислення, здатного виходити за межі цього канону. У контексті дизайну інтерфейсів цей виклик набуває особливої гостроти, оскільки кінцевий продукт безпосередньо взаємодіє з мільйонами людей, і баланс між звичним та новим визначає не лише естетичне задоволення, але й ефективність, доступність та комерційну життєздатність цифрових рішень. Беззастережне стимулювання креативності без належного засвоєння принципів юзабіліті та основ психології користувача може призводити до створення інтерфейсів, що є неінтуїтивними, складними для навігації та вимагають від користувача значних когнітивних зусиль для виконання базових операцій, що суперечить фундаментальним евристикам юзабіліті. Візуальна привабливість таких продуктів нерідко поєднується з низькою функціональністю, породжуючи парадокс, коли інноваційний дизайн фактично погіршує користувацький досвід. Отже, ключова проблема полягає у відсутності збалансованої освітньої методики, яка б

інтегрувала вивчення усталених конвенцій із розвитком інноваційного мислення [1].

Фундаментальним принципом, що пояснює домінування конвенцій у дизайні інтерфейсів, є Закон Якоба, сформульований Якобом Нільсеном. Він стверджує, що користувачі проводять більшу частину свого часу на інших сайтах, тому вони очікують, що ваш сайт працюватиме так само, як і всі інші сайти, які вони вже знають [6]. Коли користувачі взаємодіють з цифровими продуктами, вони формують ментальні моделі – внутрішні уявлення про те, як система працює. Ці моделі будуються на основі попереднього досвіду. Коли новий інтерфейс відповідає існуючій ментальній моделі, користувач може легко перенести свої знання та навички, що значно знижує когнітивне навантаження – кількість розумових зусиль, необхідних для використання продукту. Порушення конвенцій у дизайні підвищує когнітивне навантаження та ризик відмови користувача [5]. Знайомі інтерфейси забезпечують кращу юзабіліті, що веде до вищої конверсії та комерційного успіху, стимулюючи компанії дотримуватися стандартів. Домінантні гравці ринку задають патерни, які стають нормою через масове використання [2].

Стандартизація призводить до уніфікації інтерфейсів і втрати локального колориту. Хоча це спрощує взаємодію користувачів із різними платформами, результатом стає деперсоналізація цифрових продуктів і зникнення культурної унікальності, коли інтерфейси з різних країн виглядають майже ідентично. Проте було доведено, що різні культури мають різні вимоги, що зокрема має бути відображено інтерфейсах. Теорія культурних вимірів Хофстеде дає емпіричну основу для аналізу впливу національних особливостей на дизайн UI. Наприклад, у культурах з високою дистанцією влади (Малайзія) користувачі можуть віддавати перевагу інтерфейсам, що підкреслюють авторитет, офіційність (використання гербів, печаток) та чітку ієрархію (помітні фотографії керівництва на сайті університету). Натомість, у культурах з низькою дистанцією влади (Нідерланди) більш привабливими будуть плоскі, егалітарні дизайни, що фокусуються на користувачеві, а не на ієрархії [4, с.32].

Національний колорит в інтерфейсах зустрічається, хоч і доволі рідко. Наприклад, японські вебсайти відзначаються великою концентрацією інформації, яка для західних користувачів може здаватися надмірною (див Рис.1). Проте така стилістика відповідає культурним очікуванням: японці цінують можливість отримати якомога більше даних для прийняття рішень, а їхній цілісний спосіб сприйняття дозволяє ефективно обробляти насичений контент. Активне використання тексту як графічного елементу, яскравих кольорів

і "кавайних" персонажів створює дружню атмосферу, що відображає місцеву поп-культуру [3].

Рис. 1. Японський сайт <https://www.rakuten.co.jp>
Знімок з екрану 6.10.2025

Креативність є ключем до диференціації продукту, формування емоційного зв'язку та лояльності користувачів. Інновації в UI/UX мають спиратися на фундамент юзабіліті, вирішуючи проблеми новими, ефективними способами. Завдання педагогіки — навчити студентів сприймати конвенції як мову, якою вони можуть виразити унікальну дизайнерську ідею, поєднуючи креативність із функціональністю. Прикладом такого завдання може бути формування сучасного українського стилю дизайну в інтерфейсах. Ймовірно, це вимагатиме використання певних відтінків у колірній палітрі, інтерпретації традиційних орнаментів в іконках, застосування кириличних шрифтів із історичним підґрунтям тощо. Водночас, створення національного стилю потребуватиме глибокого культурного аналізу: який стиль комунікації для них природний і як вони сприймають ієрархію інформації.

Для вирішення описаної дилеми пропонується поетапна педагогічна модель, яка поступово розвиває навички студентів, ведучи їх від розуміння правил до вміння їх свідомо та ефективно порушувати. Спочатку вони аналізують успішні додатки, створюючи бібліотеку патернів і обґрунтовуючи їхню ефективність, що закладає розуміння конвенцій. Далі, через впровадження дизайн-мислення, студенти переосмислюють стандартні UI-компоненти, обґрунтовують свої інновації та тестують їх, доводячи переваги без втрати юзабіліті. Таким чином

можна гармонізувати вимоги юзабіліті та креативності у навчанні дизайну інтерфейсів і водночас підвищити мотивацію студентів.

Література:

1. Grigoriev C. How to Balance Creativity and Functionality in UI/UX Design // Noupe Magazine. 2025. URL: <https://www.noupe.com/magazine/design/how-to-balance-creativity-and-functionality-in-ui-ux-design.html>
2. Harrison J. Convention over creativity? The ups and downs of UX design // UX Collective. 2024. Mar 25. URL: <https://uxdesign.cc/convention-over-creativity-the-ups-and-downs-of-ux-design-7ca74400dbca>
3. Ito S. Japanese Web Design Traits & Localization // Freshtrax. 2023. Sep 29. URL: <https://blog.btrax.com/japanese-web-design>
4. Marcus A., Gould E. W. Crosscurrents: cultural dimensions and global Web user-interface design // Interactions. 2000. Т. 7, № 4. С. 32–46. DOI: 10.1145/345190.345238.
5. Mitsiou E. Unpacking Jacob's Law: How to Use It to Improve Your Designs // UXtweak Blog. 2024. Jul 19. URL: <https://blog.uxtweak.com/jacobs-law>
6. Nielsen J. Jakob's Law of the Internet User Experience // UX Tigers. 2023. Sep 8. URL: <https://www.uxtigers.com/post/jakobs-law>

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ РИТМУ У МУЗИЧНІЙ ОСВІТІ: ВІД ФОРМАЛІЗМУ ДО ПЕРЕЖИВАННЯ

Самая Т. В.

кандидат мистецтвознавства, доцент,

Заслужена артистка України,

професор кафедри естрадного співу

*Київська муніципальна академія естрадного та циркового мистецтва
м. Київ, Україна*

У сфері музичної освіти сфера ритміки постає як особливо вразлива до серйозного методологічного виклику: ритм, що є однією з найглибинніших форм музичного мислення, часто редукується до зовнішніх структур (метричних, моторних чи рахункових). Під впливом спрощених педагогічних практик і прагнення до «дитячої доступності» він втрачає своє сутнісне значення та сприймається учнями зазвичай як формальна схема, позбавлена зв'язку з інтонацією, тілесністю та драматургією музичного часу.

Ритм у його сутнісному значенні не зводиться ані до рахунку, ані до метричної сітки. Це форма суб'єктивного часу, наповненого інтонацією, диханням, внутрішнім мовленням, жестом, очікуванням і пам'яттю. Він уособлює спосіб тілесно-аудіального переживання музики як пульсуюча тканина часу, в якій розгортається музичне мислення. Як підкреслював Е. Жак-Далькроз, ритм неможливо звести до схеми: він народжується в тілі, у русі, у жесті, у тілесному резонансі зі звучанням [2]. Розвиваючи цю ідею, М.-Л. Юнтунен трактує далькрозівську евритмію не як жорстко окреслену методику, а як філософію музичного навчання, що ґрунтується на втіленому знанні й інтонаційно-чуттєвій взаємодії з музикою [3].

Проте в освітній практиці нерідко спостерігається редукцію ритму до рівня елементарної моторики, складової імітації або механічних патернів. Навіть визнані системи – К. Орфа, З. Кодая, С. Судзукі, Е. Гордона – у своїй популяризованій і спрощеній інтерпретації зводяться до низки ігрових вправ, у яких втрачається образна та часова складові сутності ритму. Це не свідчить про відсутність глибокого потенціалу у зазначених методиках, навпаки – вони були створені як цілісні педагогічні світи, кожен з яких має власну філософію. Однак в умовах фрагментарного використання та підміни змісту формою ритм втрачає зв'язок із живим сприйняттям і переживанням музичного часу.

Сучасне методологічне різноманіття ритмічної педагогіки розширює інструментарій педагога, але водночас створює ризик ілюзії змістовної глибини. Часто педагог, порівнюючи системи, втрачає з поля зору сам феномен ритму. Як зазначав Дж. Дьюї, будь-яка педагогічна теорія може стати догматичною без критичної рефлексії власних засад [5]. Методологічна зрілість полягає не в слідуванні системі, а у здатності бачити за методами живу музичну тканину.

У цьому контексті особливу увагу привертає постать музиканта та педагога-методиста Станіслава Макієвського, який все своє творче життя присвятив вивченню музичного ритму і став засновником рудиментальної прикладної теорії гри на ударній установці. На відміну від традиційного освоєння ритму через нотографію, у праці «Ритміка для всіх. Школа постановки барабанщика» [1] дослідник запропонував наочну форму ритмічної послідовності у вигляді «клинчиків», розташованих на долевому контурі такта. Кожен «клинчик» позначає часовий пункт руху руки, а їхня послідовність утворює цілісний ритмічний рисунок, який автор подав у вигляді «перфораційної системи вивчення ритму».

Суттєвим елементом методики є відсутність категорії музичних пауз на початковому етапі навчання. Це формує уявлення про час як безперервний потік, де будь-які спроби його розриву є умовними.

Важливу роль відіграє тілесно-моторний чинник: ритм проживається через рух, перетворюючи абстрактне часове протікання на відчутну тілесну реальність. Взаємодія слухового та рухового каналів забезпечує глибоке залучення учня в ритмічний процес, роблячи тіло посередником між свідомістю та музикою.

Методика С. Макієвського значно полегшує освоєння ритму, дозволяючи включатися в навчання без попереднього опанування нотної грамоти. Вона створює безпосередній зв'язок між візуальним образом та моторною дією, сприяє формуванню кінестетичного типу музичного сприйняття. «Перфораційна» модель розширює простір для інтерпретації та імпровізації: акцент переноситься з графічних позначень на живе відчуття тимчасових акцентів і їх комбінацій, формуючи гнучке ритмічне мислення.

Методика має значний мотиваційний потенціал, залучаючи учнів через ігровий аспект освоєння ритму. Вона універсальна: застосовується для будь-якого віку, у вокальних і інструментальних ансамблях, для музикантів-аматорів та професійних артистів.

Ще однією перевагою є й те, що з перших уроків учень включається в процес «читки нот з листа», а перехід до традиційної нотації відбувається природньо, без перевантаження когнітивної сфери. Методика органічно поєднує когнітивний, моторний та емоційний компоненти навчання, створюючи умови для цілісного музичного розвитку. Вона відповідає сучасним вимогам педагогіки, яка орієнтована на активне, тілесно-чуттєве занурення у процес музикування.

Сучасна ритмічна педагогіка вимагає переосмислення епістемології ритму. Його неможливо зрозуміти поза контекстом філософії часу, когнітивної науки, музичної феноменології та психофізіології сприйняття. Ритм слід викладати як форму музичної свідомості, як спосіб аудіально-тілесного моделювання часу, а не технічну навичку. У цьому контексті особливо вагомим є теорія аудіації Е. Гордона, у якій ритм розглядається як процес внутрішнього музичного слухання, моделювання та антиципації [5].

Отже, сучасна ритмічна педагогіка вимагає відмови від формалізму та переходу до феноменологічно орієнтованого мислення. Головним завданням є не просте передавання навичок, а розвиток здатності до музичного самоспостереження, усвідомленого переживання часу, його драматургії, пульсації та інтонаційної напруги. Ритм має набувати форми живого досвіду – внутрішнього, чуттєво-відчутного та естетично значущого. Лише за таких умов можливий справжній розвиток музичного мислення, де ритм постає як форма усвідомленого художнього існування в часі.

Література:

1. Макієвський С. Ритміка для всіх. Школа постановки барабанщика. Київ: Музична Україна, 2005. 102 с.
2. Jaques-Dalcroze, É. Le Rythme, la musique et l'éducation. Paris : Fischbacher, 1920. 312 s.
3. Juntunen, M.-L. Dalcroze Eurhythmics – a method, an approach, a pedagogy, or a philosophy? *Le Rythme*, 2019. P. 49–59.
4. Dewey, J. Experience and Education. New York : Macmillan, 1938. 91 p.
5. Gordon, E. A Music Learning Theory for Newborn and Young Children. Chicago : GIA, 2013. 214 p.

ПРИЩЕПЛЕННЯ ВМІНЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ЕКОНОМІКИ

Середенко Л. О.

вчитель

*Комунальний заклад освіти «Криворізький ліцей «Джерело»
Дніпропетровської обласної ради
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна*

Актуальність і доцільність дослідження. Стратегічною метою розвитку освіти ХХІ ст. є виховання особистості, здатної не лише до збереження культурних цінностей і надбань, а й подальшого творення культури на засадах гуманізму, діалогічності та співтворчості. Означена тенденція знайшла відображення в основних державних документах: Державній національній програмі “Освіта (Україна ХХІ століття)”, Національній доктрині розвитку освіти України, які вказують на пріоритетність збагачення інтелектуального і духовного потенціалу людини як цілісної особистості, становлення сутнісних сил і творчого потенціалу підростаючого покоління.

Вирішення окреслених завдань потребує пошуку шляхів удосконалення педагогічного процесу в ліцеях, організації самостійної роботи як дієвого засобу розвитку навчально-творчої діяльності, оскільки розкриття і подальше збагачення творчого потенціалу, власних сил та здібностей має винятково важливе значення для майбутнього особистості.

Проведений науковий пошук засвідчує, що проблема підвищення ефективності організації самостійної роботи розглядалася за багатьма напрямками, водночас цілісна система організації самостійної, творчої діяльності навчальних закладів, яка б забезпечувала розвиток творчої особистості на засадах діалогічної взаємодії, співробітництва та співтворчості, її вихід на рівень самоорганізації діяльності, набуття навчально-творчої компетентності, не отримала достатнього висвітлення в психолого-педагогічній науці. Актуальність цієї проблеми підтверджується і наявністю суперечностей між:

- потребою суспільства в розвитку творчої компетентної особистості, здатної до діалогічної взаємодії та співробітництва, й недостатньою сформованістю умов для її розвитку і саморозвитку в навчальному процесі;

- необхідністю вдосконалення організації навчального процесу й недостатньою розробленістю технології та конкретних засобів організації творчої діяльності та самостійної роботи в процесі вивчення курсу економіки та здоров'я безпека та добробут;

- прагненням особистості до творчої самореалізації й недостатнім рівнем сформованості в учнів досвіду як самостійної роботи та і творчої діяльності;

- необхідністю розвитку гуманістичних та суб'єктних якостей особистості й переважанням методів і засобів прямого управління з боку вчителя, недостатньою розробленістю засобів самоуправління.

Отже, актуальність проблеми, недостатня її вивченість, необхідність подолання визначених суперечностей та потреби викладацької практики зумовили вибір теми дослідження «Інноваційні педагогічні технології та їх застосування в роботі педагогів».

Мета дослідження – розробити модель організації самостійної роботи учнів, як передумову розвитку інноваційної діяльності учнів навчальних закладів і на цій основі теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити технологію її реалізації для підвищення рівня творчої компетентності учнів.

Відповідно до мети дослідження визначено його завдання:

1. Проаналізувати філософську, психолого-педагогічну й методичну літературу з метою уточнення сутності, структури і функцій самостійної роботи та творчої діяльності учнів.

2. Визначити особливості організації самостійної творчої діяльності учнів.

3. Розробити інтегровану модель організації самостійної творчої діяльності учнів, уточнити критерії та показники її результативності.

4. Обґрунтувати й експериментально перевірити технологію організації самостійної творчої діяльності учнів навчальних закладів.

Об'єкт наукового розгляду – самостійна творча діяльність учнів.

Предмет дослідження – організація інноваційної діяльності учнів

Гіпотеза дослідження. Упровадження особистісно орієнтованої технології, яка ґрунтується на моделі організації самостійної творчої діяльності учнів на заняттях і в позаурочний час і містить такі етапи: на макрорівні – організаційно-творчий, розвивально-творчий і творчого саморозвитку, на мікрорівні – мотиваційно-стимулюючий, орієнтовно-пізнавальний, креативно-діяльнісний, рефлексивно-ціннісний – сприятиме підвищенню рівня їхньої самостійності та творчої компетентності, зокрема зростанню мотивації й емоційно-ціннісного ставлення до самостійної творчої діяльності, повноти і гнучкості знань, сформованості навчально-творчих умінь, пізнавально-творчої активності, гуманістичної спрямованості особистості, здатності до саморозвитку та самоорганізації під час навчання.

Відповідно до визначених завдань і для перевірки гіпотези використано методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення наукової, навчально-методичної літератури для зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, з'ясування основних понять, сутності, структури, функцій творчої діяльності, особливостей її організації; моделювання, порівняння та систематизація змісту, форм і методів навчання для розробки технології організації самостійної творчої діяльності учнів; прогнозування впливу розробленої програми на ефективність організації самостійної творчої діяльності учнів); емпіричні (анкетування, тестування, метод експертних оцінок, вивчення продуктів творчої діяльності учнів для виявлення рівнів сформованості їхньої творчої компетентності; педагогічний експеримент з метою перевірки гіпотези); методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних.

Практична значущість результатів дослідження полягає в тому, що розроблена й апробована: технологія організації самостійної творчої діяльності учнів, комплекс засобів для організації такої діяльності в процесі вивчення курсу економіки на уроках (система кросвордів за всіма темами курсу Додаток Е) і в позаурочний час, (програма факультативного курсу з економіки «Економікс»).

Література:

1. Лазарев М. О. Творча самореалізація особистості та її критерії в гуманістичній парадигмі освіти. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. Ч. 2. Суми : Сум.ДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. С. 76–84
2. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні. *Освіта України*. 2018. № 94. С.6–10.

3. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. К. : Аконіт, 1998. Т. 4. 944 с.

4. Семенова А. В. Професійна діяльність учителя з розвитку творчих здібностей старшокласників на уроках природничо-математичного циклу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. / А. В. Семенова. Одеса, 2021. 20 с.

МІЖ ТЕХНОЛОГІЧНІСТЮ І ГУМАНІСТИЧНІСТЮ – У ПОШУКАХ БАЛАНСУ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ

Сільченко С. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри трудового права*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Сучасний стан судової та правоохоронної системи навряд чи безпосередньо визначається тим, що відбувається всередині юридичних закладів вищої освіти (далі – ЗВО) під час підготовки студентів до професійної діяльності. Керівниками правоохоронних органів, суддями, прокурорами є випускники минулих років, формування професійного обличчя яких відбувалось 10–20 років тому. Тому не дивно, що і зараз молоді правники чують відому фразу від своїх керівників: «Забувайте все, чого вас навчали».

Втім, не все так однозначно.

Детермінанта цінності прав людини, людиноцентричність та гуманізм поступово посідають чільне місце в діяльності судів, а завдяки цьому – впливають на роботу правоохоронної системи. Це є наслідком багатьох процесів, зокрема впровадження нових підходів до підготовки і добору суддів, прокурорів, працівників Національної поліції та інших правоохоронних органів. Відповідно університети та інші заклади вищої освіти правничого спрямування мають формувати як професійні компетенції, так і світосприйняття та поведінкові моделі, що дадуть можливість майбутнім правникам не лише бути виконавцями посадових обов'язків і наказів керівництва, а й слідувати стандартам захисту прав і свобод людини. Цілком доречними у цьому зв'язку є міркування І. О. Билі-Сабадаш про те, що визначальними засадами сучасної юридичної освіти має бути визнання фундаментального значення принципів права, прав і свобод людини та цінностей,

які покладено в їх основу, а також запровадження форм і методів навчання, які передбачають і стимулюють творчу активну навчальну позицію студента і орієнтовані не лише на формування теоретичних знань, а й розвиток практичних навичок і умінь [1, с. 22].

Здійснюючи юридичну практику у будь-якій сфері, правник у сучасних умовах стикається з багатьма викликами. Колосальні обсяги правової інформації, постійні зміни в нормативно-правовому регулюванні суспільних відносин, цифровізація, розвиток і впровадження штучного інтелекту у різні сфери життя, зокрема правничу діяльність створюють принципово нове середовище професійної діяльності майбутнього юриста. Формування системи цінностей, яка визначатиме відповідну, послідовну і передбачувану поведінку особи як у межах практичної діяльності, так і в суспільстві в цілому, набуває неабиякої ваги. Від юриста очікують не лише оперування правовими категоріями, вміння тлумачити й застосовувати на практиці норми права. У сучасних умовах важливого значення набуває швидкість реагування на запити клієнта, здатність бути зрозумілим для не юриста, людяність та етичність.

Під час першого циклу навчання (бакалаврату) навчання в ЗВО юридичного спрямування зазвичай зосереджується на забезпеченні фундаментальної теоретичної та практичної підготовки фахівців, опануванні ними базових теоретичних знань і практичних навичок, необхідних для розв'язання складних спеціалізованих завдань у правничій сфері. Акцент навчання має робитися на професійній компоненті та технологіях, що забезпечить підготовку фахівців, здатних володіти теорією та методами дослідження сучасної правової науки, розв'язувати складні завдання й вирішувати практичні проблеми в сфері правознавства, застосовувати набуті знання і навички в процесі професійної діяльності. Тому поряд з викладанням предметів, що забезпечують опанування відповідних галузей права, навчання має створити можливості студентам оволодіти навичками роботи з інформаційно-правовими системами, представленими в Україні (Ліга Закон, ІрЛех, ЗАКОН online тощо), державними реєстрами та інформаційними продуктами, що забезпечують діяльність судів, правоохоронців, адвокатів, інших фахівців у галузі права (Єдиний державний реєстр судових рішень, ресурси, представлені в електронному кабінеті Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи), різноманітні державні реєстри тощо.

Магістерський цикл навчання натомість повинен формувати інноваційний тип мислення, розвивати прикладні вміння, навички та інші компетентності, необхідні для вирішення складних спеціалізованих завдань і практичних проблем у сфері права, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій у цій сфері. Тобто на рівні

магістратури, з одного боку, закладається «місток» для переходу до третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, а з іншого – продовжується підготовка до практичної діяльності.

Тому під час підготовки магістрів варто робити посилений акцент на формуванні людиноцентричного та гуманістичного складників освіти, що визначатимуть професійне обличчя майбутнього правника. Не лише заглиблення у суто правову чи наукову проблематику галузевих дисциплін, а і зосередження на опануванні стандартів дотримання й захисту прав людини, гуманітарної політики під час криз та війни ставатимуть наріжним каменем підготовки майбутніх юристів. Також потрібно приділяти більше уваги опануванню етичних стандартів правничих професій, практики Європейського суду з прав людини.

Як справедливо зазначає О. С. Костюченко: «вагомість і соціальна роль правників у побудові й розвитку демократичної, соціальної, правової держави, де функціонування держави і суспільства базується на верховенстві права, вимагають реформування юридичної освіти в Україні як першооснови формування фахового компетентного кола професіоналів, здатних втілити у суспільне життя концепцію верховенства права» [2, с. 29]. Очевидно, що закладам вищої освіти доведеться прикласти значних зусиль для того, аби знайти і досягти балансу між прагненням сформувати професіонала, який володітиме належним юридичним інструментарієм, вмітиме застосовувати сучасні технології й одночасно ставитиме на чільне місце права людини, дотримуючись ідей гуманізму та людиноцентризму.

Література:

1. Биля-Сабадаш І. О. Формування розуміння та сприйняття цінностей як важлива складова підготовки студентів вищих юридичних навчальних закладів. *Методика, дидактика та освітні практики*. Частина 1: тези повідомлень та наукових доповідей учасників XI конференції школи педагогічної майстерності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого / за заг. ред. В. В. Комарова. Харків. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2017. С. 18–22.
2. Костюченко О. Є. Вплив правової доктрини на формування світогляду та професійного мислення правника. *Правова доктрина та правнича освіта: функціональні зв'язки: збірник наукових праць* / за заг. ред. О. О. Кота, А. Б. Гриняка, М. М. Хоменка. Київ : Алерта, 2023. С. 26–55.

ОСВІТНІ ПРАКТИКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПОЛІТОЛОГІВ-МІЖНАРОДНИКІВ ЯК ЧИННИК РЕАЛІЗАЦІЇ «М'ЯКОЇ СИЛИ» В КУЛЬТУРНІЙ ПОЛІТИЦІ

Сніговська О. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
в.о. зав. кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

У XXI столітті дипломатія дедалі більше виходить за межі традиційного політичного дискурсу, набуваючи форм культурного впливу, серед яких провідне місце посідає й освіта. Концепція «м'якої сили», розроблена Джозефом Найєм [2], визначає здатність держави досягати зовнішньополітичних цілей не за допомогою економічної чи військової сили, а шляхом поширення культурних цінностей, привабливого політичного устрою та ефективних інституцій.

У цьому контексті освіта постає одним із ключових механізмів реалізації «м'якої сили», сприяючи конструюванню позитивного іміджу держави, популяризації її культурного капіталу та зміцненню мережі транснаціональних зв'язків. Міжнародні освітні програми виконують функцію культурних медіаторів, сприяючи інтеграції здобувачів вищої освіти у нові академічні й соціальні середовища, а також трансферу ціннісних орієнтацій, репрезентуючих країну-ініціатора. Водночас, такі програми формують середовище для інтелектуального обміну, стимулюючи міжкультурний діалог на тлі зростання репутаційної ваги держави у міжнародному просторі. Показовим є приклад освітньої дипломатії Китаю, який через ініціативу «Один пояс, один шлях» активно розширює мережу стипендій, міжуніверситетських партнерств та китайських інститутів за кордоном, маючи на меті не лише освітню співпрацю, а й стратегічне поширення китайського культурного впливу, зокрема через Інститут Конфуція, що став інструментом культурної дипломатії у понад 150 країнах світу [3]. Аналогічно, Німеччина реалізує стратегію освітньої присутності через мережу DAAD, фокусуючись не лише на академічній підтримці, а й на зміцненні зв'язків із випускниками програм, які після повернення на батьківщину часто займають впливові посади у сферах політики, науки та управління [1]. Через цілеспрямовану підтримку міжнародної академічної мобільності країни-донори забезпечують стійку присутність у глобальному освітньому просторі, формуючи до себе дружнє ставлення серед нових поколінь інтелектуальної еліти.

Відтак, освітнє середовище, побудоване на засадах інтернаціоналізації, слугує простором соціалізації, в якому відбувається трансляція цінностей, світоглядних моделей і культурних кодів приймаючої країни. Виховані в такому середовищі політологи-міжнародники набувають досвіду роботи з різними культурними парадигмами, що сприяє формуванню їхньої міжкультурної компетентності, зокрема здатності до гнучкої комунікації, культурної емпатії та стратегічного мислення в умовах багатокультурного контексту. Звідси, освітня дипломатія постає як багатовимірна стратегія, поєднуючи академічний розвиток, мобілізацію людського капіталу та просування зовнішньополітичних інтересів держави шляхом підготовки культурних амбасадорів, здатних інтерпретувати символічні й культурні коди глобальної семіотичної системи.

На тлі зростаючої потреби у формуванні стратегічного мислення, емоційного інтелекту та здатності до адаптивної комунікації в умовах геополітичної невизначеності, *soft skills* дедалі частіше розглядаються як інтегральний компонент освітніх програм із професійної підготовки політологів і міжнародників. Окрему нішу посідають курси, спрямовані на опанування міжкультурної комунікації, публічної та цифрової дипломатії, культурної політики, а також стратегічного сторітелінгу, що розглядається як інструмент формування національних наративів і репрезентації держави в глобальному інформаційному середовищі. Залучення практико-орієнтованих методів, зокрема симуляцій міжнародних переговорів, кризового менеджменту та моделювання ситуацій публічного впливу, сприяє розвитку у здобувачів вищої освіти навичок критичного аналізу, реагування на інформаційні виклики та формування довіри в комунікаційних процесах. В умовах загострення міжнародних конфліктів особливого значення набуває робота з політичними і воєнними наративами, адже інформаційна стратегія та комунікативна компетентність фахівців стають визначальними чинниками ефективної зовнішньої політики держави. Аналіз і деконструкція конфліктних дискурсів поглиблюють розуміння механізмів культурного впливу, інформаційної безпеки та публічного позиціонування геополітичних гравців на міжнародній арені. Тож, формування *soft skills* у поєднанні зі стратегічною комунікацією є не лише складовою сучасної професійної освіти, але й необхідною умовою професійної підготовки культурних медіаторів і агентів «м'якої сили», здатних до ефективного представлення інтересів своєї держави під час міжкультурної взаємодії.

Натомість, з огляду на військові дії в Україні культурна дипломатія постає не лише як форма міжнародної присутності, але й як засіб символічного спротиву, збереження і трансляції національної

ідентичності у глобальному культурному полі. За умов, коли культура виконує функцію артикулювання цінностей, смислів і колективної пам'яті, її дипломатичний потенціал набуває особливої ваги, а культурна дипломатія стає простором самовизначення нації, способом репрезентації власного голосу в поліфонії транснаціонального дискурсу. Зростання інтересу до української культури за кордоном, активізація академічних і мистецьких колаборацій, поява українських студій у провідних університетах світу – все це свідчить про зміцнення культурної суб'єктності України та її здатності формувати гуманітарний вплив у глобальному контексті. Українські культурні продукти поступово стають засобами символічного посилення присутності України в уявленні світової спільноти. Тож, освіта виконує роль не лише інституціонального майданчика культурної дипломатії, а й каналу конструювання наративів, здатних оприятити ціннісні засади сучасної української культури. Відтак, професійна підготовка фахівців має передбачати інтеграцію знань про культурну ідентичність, колективну пам'ять, культурну спадщину та її мобілізацію у глобальному діалозі. Адже культурна дипломатія перетворюється на багатофункціональну стратегію – від збереження і репрезентації до відновлення культурного образу країни як активного учасника світової гуманітарної спільноти.

Таблиця 1

Пропозиції щодо модернізації навчальних програм

Складові	Рекомендації
Змістові модулі	Впровадження курсів із культурної і цифрової дипломатії, soft skills, креативного наративу тощо.
Мобільність і мережі	Розширення участі здобувачів вищої освіти у програмах Erasmus+, Chevening, DAAD, літніх школах та інших міжнародних проєктах.
Інституційна співпраця	Активне партнерство з Ukrainian Institute, МЗС, МОН; залучення досвіду провідних soft power-акторів (культурні інститути інших країн).
Практико-орієнтоване навчання	Симуляції дипломатичних ситуацій, рольові ігри, культурно-дипломатичні кейси, дослідницькі проєкти тощо.
Моніторинг впливу	Збір даних про ефективність освітніх стратегій через вимірювання міжнародної впізнаваності, оцінок вихідців, академічної співпраці з іноземними партнерами.

Узагальнюючи, підкреслимо, що освіта, як один із найбільш ефективних інструментів реалізації «м'якої сили», забезпечує не лише трансфер знань, але й формування у фахівців ціннісних орієнтацій,

світоглядних моделей та мереж особистих і професійних контактів, які відіграють визначальну роль у побудові позитивного іміджу держави на міжнародній арені. Через освітні практики держава створює умови для формування культурних посередників – агентів «м'якої сили», здатних опосередковано впливати на міжнародні спільноти через міжкультурний діалог, співпрацю та взаєморозуміння.

Значущим є мультидисциплінарний характер концепції soft power, що інтегрує підходи з різних галузей знань, зокрема культурології, міжнародних відносин, комунікаційних наук і соціальної психології. Культурологія досліджує механізми формування культурної ідентичності і трансляції ціннісних орієнтацій, міжнародні відносини зосереджуються на стратегіях впливу та дипломатичних інструментах, а комунікаційні науки аналізують процеси передачі смислів і конструювання наративів у міжкультурній взаємодії. Такий інтегративний підхід сприяє глибшому розумінню ролі освіти як засадничої складової soft power та її потенціалу у трансформації системи міжнародних відносин.

Підвищення ролі міжкультурної компетентності є одним із ключових векторів професійної підготовки фахівців-міжнародників у контексті soft power. Розвинені soft skills, зокрема емоційний інтелект, критичне мислення, емпатія й комунікаційна адаптивність до різних культурних середовищ, не лише формують професіонала, а й сприяють становленню його як культурного амбасадора, здатного вибудовувати міжособистісні й міжінституційні зв'язки, міжкультурна компетентність якого виступає фундаментальним ресурсом гнучкості в умовах швидких глобальних змін, конфліктів і зростання полікультурності, дозволяючи ефективно працювати з культурними відмінностями, запобігати непорозумінням у напружених ситуаціях, що має вирішальне значення для міжнародної дипломатичної, освітньої та культурної взаємодії.

Література:

1. Farooq A. Germany's Role in Educational Exchange: Strengthening Diplomatic Ties through the DAAD. Modern Diplomacy. May 17, 2025. Режим доступу : <https://moderndiplomacy.eu/2025/05/17/germanys-role-in-educational-exchange-strengthening-diplomatic-ties-through-the-daad/>
2. Nye J. S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York : PublicAffairs, 2004. 191 p.
3. Трофименко М. В. Інститут Конфуція як механізм реалізації публічної дипломатії Китайської Народної Республіки. Зовнішні справи. 2016. № 1. С. 38–41. Режим доступу : https://chtyvo.org.ua/authors/Trofymenko_Mykola/Instytut_Konfutsiia_iak_mekhanizm_realizatsii_publichnoi_dyplomatii_Kytaisloi_Narodnoi_Respubliky/

СПЕЦИФІКА ВИКОНАННЯ КАНТИЛЕНИ НА ГІТАРІ НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ ЛЕО БРАУЕРА «ОДИН ДЕНЬ У ЛИСТОПАДІ»

Таран О. О.

*магістр музичного мистецтва,
викладач факультету музичного мистецтва та хореографії
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Вступ. Кантилена є однією з фундаментальних категорій музичного виконавства, що уособлює співучу мелодичність, протяжність та художню виразність звукової лінії. У гітарному мистецтві проблема її відтворення має особливу вагу, адже інструмент потребує від виконавця спеціальних технічних засобів для досягнення «співочого» тембру. Одним із найяскравіших зразків кантиленності у сучасному гітарному репертуарі є твір кубинського композитора Лео Брауера *Un día de noviembre* («Один день у листопаді»), що поєднує простоту мелодики з багатством інтерпретаційних можливостей.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є виявлення специфіки виконавських засобів і технічних прийомів, що забезпечують досягнення кантиленності звучання в гітарному мистецтві, на прикладі аналізу твору Л. Брауера Один день у листопаді. Завдання полягають у дослідженні нотного тексту, порівнянні редакторських версій та виконавських інтерпретацій, а також у визначенні педагогічного значення кантиленного репертуару.

Методологія. Дослідження ґрунтується на поєднанні музикознавчого аналізу, порівняння редакцій Х. Ортеги [10] та Р. Ернандеса [17] і записів відомих гітаристів: А. Відовіч [12], У. Баріча [13], В. Куліковської [14] та інших, а також виконавсько-педагогічного підходу, що дозволяє оцінити ефективність застосування прийомів *apoyando*, *tirando*, *arpeggiato* у процесі відтворення кантилени.

Основні результати. У ході аналізу встановлено, що:

- кантиленний характер у творі формується поєднанням різних прийомів звуковидобування (*apoyando* – гра з опорою, *tirando* – вільний щипок, *arpeggiato* – розгорнуті акорди), що забезпечують темброву й динамічну гнучкість;
- важливим чинником є темпове рішення: надмірно повільне виконання надає твору колисковості, тоді як авторська концепція тяжіє до світлого ліризму з внутрішнім драматизмом;

– у різних редакціях існують розбіжності, зокрема у трактуванні мелодійних ліній та вказівках на використання *apoyando*, що зумовлює різні інтерпретаційні стратегії;

– інтерпретації сучасних гітаристів свідчать про багатоваріантність трактувань – від камерної інтимності (У. Баріч [13]) до драматизованого ліризму (В. Куліковська [14]);

– використання кантиленних творів у педагогічному процесі формує у студентів відчуття цілісності музичного образу, вчить поєднувати технічні навички з художньо-образним мисленням.

Висновки. П'єса Лео Брауера «Один день у листопаді» є зразком кантиленного репертуару, що поєднує простоту мелодики з глибиною інтерпретаційних можливостей. Аналіз твору підтверджує, що кантилена є універсальною категорією виконавського мислення, яка визначає художню цілісність виконання та потребує системного осмислення у практиці гітаристів. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів у навчальному процесі мистецьких закладів, а також у формуванні методичних рекомендацій щодо роботи над кантиленними творами.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у розширенні аналізу кантилени на матеріалі різних жанрів гітарної музики (концертні, ансамблеві, педагогічні твори), а також у порівнянні специфіки її відтворення з практикою струнно-смичкових інструментів. Міжінструментальний і міждисциплінарний підхід у поєднанні з вивченням ролі кантилени в сучасних композиторських практиках та методичних аспектах підготовки музикантів дозволить глибше осмислити її як універсальний принцип виконавського мислення та уточнити місце у сучасному музикознавстві.

Література:

1. Доценко В. Мій Брауер (нотатки виконавця) : збірник наукових праць. Харків, 2011. Вип. 31. С. 3–11.
2. Мельниченко Ю. Кантилена у гітарному виконавстві: особливості відтворення. *Вісник КНУКіМ. Серія : Мистецтвознавство*. Київ, 2020. Вип. 43. С. 89–95.
3. Шевченко М. Виконавська традиція у гітарному мистецтві України кінця XX – початку XXI ст. *Культура і сучасність*. Київ, 2022. № 1. С. 54–61.
4. Hernández R. Un día de noviembre (edición revisada) / Ricardo Hernández. México : Guitarra Latina, 2010. 10 с.
5. Serrano E. Leo Brouwer: Style and Innovation in the Guitar Repertoire. *Revista de Musicología*. 2016. Т. 39, № 1. С. 75–98.

6. Betancourt R. A close encounter with Leo Brouwer. *Guitar Review*. 1998. № 112. С. 1–5.

7. Woodruff S. D. Un día de noviembre: Leo Brouwer's anthem to 1970s Cuba [Електронний ресурс] / S. D. Woodruff. 2021. Режим доступу: <https://sdwoodruff.wordpress.com/2021/11/01/un-dia-de-noviembre-leo-brouwers-anthem-to-1970s-cuba> (дата звернення: 18.08.2024).

8. Humberto Solás [Електронний ресурс]. *Wikipedia*. Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Humberto_Sol%C3%A1s (дата звернення: 10.07.2024).

9. Un día de noviembre (1972) [Електронний ресурс] / dir. Humberto Solás. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=8JnAefsYeFI> (дата звернення: 12.07.2024).

10. Brouwer L. Un día de noviembre [Нотний текст] / L. Brouwer. Soundset, SR1073. Режим доступу: https://www.soundset.com/album_files/SR1073/Leo-Brouwer-Un-dia-de-noviembre.pdf (дата звернення: 10.05.2024).

11. Leo Brouwer: Rhythm is UNIMPORTANT (Un Día de Noviembre) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=ffNpwt47Psc&t=12s> (дата звернення: 12.07.2024).

12. Ana Vidović – Un día de noviembre [Відеозапис] / виконує Ana Vidović. Siccas Guitars Studio. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=hkdYKgBUx9w> (дата звернення: 12.08.2024).

13. Uros Barić – Un día de noviembre [Відеозапис] / виконує Uros Barić. YouTube. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=_ZTElWYj8VM (дата звернення: 12.08.2024).

14. Куліковська В. Romantic Guitar [Електронний ресурс]. *UMKA*. Режим доступу: https://umka.com/rus/catalogue/chamber/viktoriya-kulykovska-romantic-guitar.html?print_this=1 (дата звернення: 12.08.2024).

15. Yasuji Ohagi. Un Día de Noviembre [Відеозапис]. *YouTube*, канал *tmm132306*. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=XaI4h_aU14w (дата звернення: 12.08.2025).

16. Deseada | Joaquín Clerch plays "Un día de Noviembre" [Відеозапис]. *Joaquín Clerch. YouTube*. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=rH8GbEe1RG8> (дата звернення: 12.08.2024).

17. Hernández R. «Un Día de Noviembre» [Електронний ресурс]. *Muscores*. Режим доступу: <https://muscores.com/ricardohernandez/scores/6688653> (дата звернення: 10.05.2024).

КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Фінін Г. І.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри історії, археології та гуманітарних наук
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна*

Проблеми реалізації культуротворчого потенціалу сучасної освіти знайшла своє відображення в низці наукових праць різноманітної спрямованості серед авторів яких потрібно відзначити Бойко А. І., Бойко А. О., Калиновського Ю.Ю., Жданенко С.Б., Рудніка Д. Г., Хряпіна Е. О.

Дослідники системи цінностей, як основи культурної ідентичності в сучасному суспільстві вважають, що цінності є фундаментом, на якому вибудовується культурна ідентичність як окремих індивідів, так і цілих спільнот. Вони визначають норми поведінки, соціальні ідеали та принципи, на яких ґрунтується суспільне життя. Коли суспільство стикається із кризами або зовнішніми викликами, система цінностей відіграє роль стабілізуючого чинника, який допомагає зберегти єдність і надає спільноті моральну основу для подолання труднощів [1, с. 175].

Аналізуючи цивілізаційно-ціннісні і світоглядні наративи Калиновський, Ю. та Жданенко С. наголошують на том що під час розробки напрямів гуманітарної політики варто враховувати, що аксіологічне підґрунтя інформаційної безпеки України є квінтесенцією ментальних, цивілізаційних, політичних, правових, культурно-історичних цінностей та традицій, які мають забезпечувати сталість суспільного розвитку й збереження національно-культурної самобутності нашого народу [2, с. 34].

Під час аналізу феномену «історична пам'ять» та освітніх компонентів х історичних дисциплін можна відзначити що Вища освіта покликана не тільки надати професійні компетенції, безпосередньо необхідні для майбутнього працевлаштування, але й підготувати інтелектуальну та наукову еліту суспільства, спрямована на розвиток особистісних якостей людини. У цьому полягає один із аспектів гуманістичної складової вищої освіти [4, с. 43].

Розглядаючи роль гуманітарних наук у реалізації культуротворчого потенціалу сучасної освіти дослідники Ярмач Т., та Сук О. вказують на те, що саме гуманітарні дисципліни покликані підняти погляд людини з особистісних проблем до рівня суспільних процесів, як загальнодержавних, так і міжнародних, розкрити їх сутнісний зміст. розвиток суспільства, в свою чергу, детермінує індивідуальне життя людини,

висуває нові вимоги. Гуманітарні дисципліни покликані пояснювати оточуючу дійсність. І це пояснення завжди більшою мірою спрямоване на минуле, на пошук причин, функціональних та структурних характеристик того чи іншого явища. Варто відмітити, що завдяки гуманітарнізації освіти значно розширюється світогляд студента, що в свою чергу допомагає йому швидше адаптуватися під час будь-яких змін. навіть для технічних спеціальностей гуманітарнізація має виключно позитивний характер: гуманітарні предмети не відбирають час для вивчення технічних наук, а навпаки активізують творчий потенціал, навчаючи ефективніше віднаходити світоглядні орієнтири [5, с. 338].

Дуже цікавою є думка дослідниці у галузі культуротворчого потенціалу змісту технологічної освіти учнів загальноосвітніх шкіл Тетяна Мачача, що виділяє чотири основні структурні елементи культурологічного змісту технологічної освіти: – досвід пізнавальної діяльності – у формі адаптивної системи знань про природу, суспільство, культуру, основи виробництва, матеріалознавства, машинознавства, графічної грамоти; способи проектування, технології виготовлення освітніх об'єктів, їх оцінювання, соціальні наслідки їх застосування тощо; – досвід репродуктивної діяльності – у формі реалізації наперед визначених технологій, які передбачають відтворення способів оброблення інформації, енергії, конструкційних матеріалів з використанням відповідних засобів праці; умінь діяти за зразком; – досвід творчої діяльності – у формі здатності приймати нестандартні рішення в проблемних ситуаціях; організовувати процес проектування, технології виготовлення освітніх об'єктів, оцінювання результатів власної проектно-технологічної діяльності; розв'язувати інформаційно-дослідницькі, дизайнерські, конструкторські і технологічні завдання в нових умовах; – досвід емоційно-ціннісних ставлень – у формі особистісно й соціально значущих орієнтацій, цінностей, мотивацій [3, с. 131–132].

Таким чином можна відзначити що гуманітарні освітні компоненти мають суттєву роль у реалізації культуротворчого потенціалу сучасної освіти та потребують постійної уваги та відповідності змісту вимогам суспільства.

Література:

1. Бойко А. І., Бойко А. О. Система цінностей як фундамент культурної ідентичності в сучасному суспільстві: огляд основних проблем. *Культурологічний альманах*. 2024. Вип. 4. С. 166–177. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.4.19>
2. Калиновський Ю., Жданенко С. Роль цивілізаційно-ціннісних наративів у глобальному інформаційному протистоянні. *Вісник НІОУ імені*

Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2023. Вип. 3(58). <https://doi.org/10.21564/2663-5704.58.285630>

3. Мачача Т. Культуротворчий потенціал змісту технологічної освіти учнів загальноосвітніх шкіл. *Intercultural Communication*. 2016. Vol. 1/1. С. 122–135

4. Фінін Г.І., Руднік Д. Г., Хряпін Е. О. Історична пам'ять як складова змісту вищої історичної освіти. *Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Історичні науки*. 2023. № 2 (356) червень. С. 42–51.

5. Ярмачук Т., Сук О. Гуманітарна освіта як атрибут формування особистості фахівця в сучасному суспільстві. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 85, том 3. С. 337–342.

ДІАЛОГ – КУЛЬТУРА/ЦИВІЛІЗАЦІЯ: PRO ET CONTRA

Черненко В. О.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри мистецької освіти та гуманітарних дисциплін

Харківський національний університет мистецтв

імені І. П. Котляревського

м. Харків, Україна

Поняття «Цивілізація» з'явилося в філософії XVIII століття, в 50–60-ті роки, це слово активно починають використовувати французькі та англійські просвітителі, але назавжди воно входить в філософський словник з перемогою Великої французької буржуазної революції. Виходячи із загальної просвітницької ідеї прогресу історії як прогресу розуму людини, просвітителі називають цивілізованим суспільство, засноване на засадах розуму і справедливості. В просвітницькому трактуванні «цивілізація» – це такий культурно-історичний етап людської історії, який йде на зміну «дикості» і «варварству». У цивілізованому суспільстві люди живуть краще, благородніше, в силу чого цивілізація стає ідеалом, до якого слід прагнути. Характерним дисонансом в хорі просвітителів, що вихваляли цивілізаційний шлях розвитку, був Жан-Жак Руссо, який вже в ті роки зумів розгледіти негативні риси, які супроводжують розвиток сучасної йому європейської культури: примат розуму над почуттями, надмірну раціоналізацію, споживацьке ставлення до природи, штучність.

На початку XIX століття поняття «цивілізація» розвивається, набуваючи нового змісту. Дана категорія використовується для виділення

етапів історії суспільства, стає умовною одиницею історії. На початку ХХ століття формується цивілізаційний підхід до історії. Це пов'язано з роботами М. Данилевського, О. Шпенглера, А. Тойнбі, П. Сорокіна.

Освальд Шпенглер вважав, що культура є «живою істотою», логічним завершенням розвитку якої є цивілізація. Цивілізація наслідок культури «як стало наслідок становлення», смерть життю, стагнація розвитку, «розумова старість і кам'яне світове місто селу і задушевному дитинству». Культура, як живий організм, існує приблизно тисячу років, далі йде її «скам'яніння» (цивілізаційний етап) і загибель. О. Шпенглер представляє всесвітню історію як різноманітність культурно-цивілізаційних історичних утворень, на роль яких він пропонує вісім світових культур: єгипетську, індійську, вавилонську, греко-римську, майя, візантійсько-арабську, західноєвропейську.

А. Тойнбі, по суті, продовжує традицію О. Шпенглера з тією лише принциповою різницею, що за його думкою, цивілізація є певним наддержавним, надетнічним організмом, який живе за своїми законами. Зростання цивілізації – це не просто розширення географічних кордонів, прогрес в економіці, збільшення влади над природою. Це, перш за все, перехід до більш витонченої релігії і культури, це зростання єдності. Ядром зростаючої цивілізації є творча меншість, здатна дати відповідь на божественний запит, виражений у формі природнього або будь-якого іншого виклику. Рух історії визначається повнотою та інтенсивністю відповіді на виклик, міццю пориву, спрямованого назустріч божественному заклику.

З критикою теорії А. Тойнбі виступив **П. Сорокін**, який створив більш раціональну теорію цивілізацій. Це, по суті, вчення про типологію цивілізацій. Інтегруючим стрижнем суспільства, що об'єднує всі його інститути, визначальним напрямом розвитку є культура, головне в якій – система цінностей. В принципі, продовжуючи традицію О. Шпенглера, П. Сорокін зазначає, що в культурі має місце народження й загибель, боротьба між культурою, що народжується і тою, що відходить. Історичний процес – циклічний процес зміни культур. При цьому існує три основних типи культур (визначаються, перш за все, панівними світоглядними ідеями): чуттєвий, раціональний і ідеалістичний (європейська культура, в якій переважає чуттєва складова, переживає на початку ХХ століття кризу). Таким чином у П. Сорокіна поняття «культура» і «цивілізація» досить близькі.

На сьогоднішній день питання про те, що таке цивілізація залишається відкритим. Визначити сутність цивілізації також складно, як і сутність культури; одні автори зближують ці поняття, інші – розводять. В якості спільних рис культури та цивілізації можна назвати наступні:

1) цивілізація народжується на основі розвиненої культури, надаючи соціальних рис людському суспільству;

2) цивілізація як і культура являє собою «живий організм» з особливим типом відносин людини з природою та іншими людьми. Ці особливості в значній мірі обумовлені географічним середовищем;

3) цивілізація як і певна культура – це історично-конкретна система, провідну і визначальну роль в якій грають:

а) географічне середовище;

б) культурна спільність;

в) певний соціальний генотип і стереотип (стійкі форми поведінки);

4) цивілізація як і культура – особливий образ конкретного людського суспільства, в силу чого вона може мати як значну схожість, так і значну різницю з іншими цивілізаціями;

5) будь-яка цивілізація як і культура, будучи живим організмом, має періоди народження, розквіту, занепаду;

6) цивілізації та культури можуть бути динамічними і статичними; первинними (що розвиваються як би від нуля, на своїй власній основі) або вторинними (народжуються завдяки акумуляції чужого досвіду); обмежуватися рамками одного етносу або бути поліетнічними.

Таблиця 1

Відмінності між культурою та цивілізацією

Культура	Цивілізація
Орієнтація на самозбереження і стабільність; прагнення до циклічності, а не до розвитку.	Орієнтація на технічний прогрес, поступальний розвиток, оновлення, відкритість, зв'язок з іншими цивілізаціями.
Досить сильна залежність людини від суспільства і соціальної групи (кожен займає строго певне місце в станово-кастовій системі).	Велика ступінь автономності та анонімності людини (завдяки мобільній соціальній структурі і міському способу життя), наявність умов для реалізації здібностей людини.
Досить сильна залежність від природи: спосіб життя людини визначається природним циклом. Відношення до природи як до «материнського лона», з яким не можна розривати онтологічні зв'язки. Тяжіння до гармонійного співіснування з природним.	Прагнення звільнитися від природної залежності, завдяки переорієнтації економіки з аграрної на індустріальну. Відношення до природи як до сировинного джерела. Примат штучного над природним. Воля до влади над природою.
Здатність до синергитичної самоорганізації.	Цілеспрямована трансформація та рекомбінація. «Трансформний світогляд» [1, с. 34]

Як казав М. Пришвін: «Культура – це зв'язок людей, цивілізація – міць речей» [2, с. 45].

Література:

1. Капра Ф. Павутина життя. Нове наукове розуміння живих систем Київ, 2002.
2. Свідзинський А. Самоорганізація і культура. Київ, 1999.

КОМФОРТНЕ РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ УСПІШНОСТІ ВИХОВАННЯ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА: КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Шабасєва Л. М.

*старша викладачка кафедри виховання та культури здоров'я
Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»
м. Дніпро, Україна*

Яшина О. М.

*старша викладачка кафедри виховання та культури здоров'я
Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»
м. Дніпро, Україна*

Україна, що проходить складний шлях трансформації освітньої парадигми та стрімких соціокультурних змін, особливо гостро потребує нової генерації людей – ініціативних, креативних, соціально відповідальних. У цьому контексті ключову роль відіграє не лише загальна середня освіта, реформа якої активно впроваджується, але й позашкільна освіта. Вона, будучи вільнішою від академічного стандарту та формальних обмежень, має унікальний потенціал для створення комфортного розвивального середовища, де успішність дитини визначається не оцінками, а особистісним зростом, а професійна діяльність педагога стає полем для безперервного експерименту та самовдосконалення.

Позашкільні заклади, базуючись на принципах добровільності, інтересу та практичної спрямованості, можуть стати полігоном для апробації інноваційних підходів, де формується нова освітня культура. «Увагу закладів позашкільної освіти необхідно зосередити на навчальному змісті і методиках, які б сприяли формуванню способів самопізнання та самореалізації особистості у різних видах творчої діяльності» [1, с. 17]. Центальною ланкою цього процесу є культуротворчий потенціал позашкільної освіти, який полягає не просто у вивченні культурних здобутків, а в активній діяльності зі створення нових культурних продуктів, норм і практик самими учасниками освітнього процесу. Культуротворчий потенціал позашкільної освіти є ключовим ресурсом для розвитку як дитини, так і педагога. «Створення освітньо-розвивального середовища, у результаті взаємодії з яким у педагога формується готовність до організації освітнього простору, здатність ефективно використовувати сучасні технології, розуміти власну індивідуальність, усвідомлювати приховані можливості педагогічної діяльності, спрямовані на задоволення потреб здобувача освіти й професійної самореалізації та розвитку» [2, с. 34].

У контексті позашкільної освіти «освітнє середовище» набуває особливих рис, оскільки його фундаментом є добровільність та інтерес вихованця. Сьогодні це – соціокультурний і психолого-педагогічний феномен, комфортне розвивальне середовище, що являє собою систему впливів, умов і можливостей для розвитку особистості, що виникає в процесі взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Комфортне розвивальне середовище – це не середовище, позбавлене труднощів. Навпаки, воно обов'язково містить виклики, але ці виклики відповідають зонам найближчого розвитку дитини і пропонуються в умовах психологічної безпеки. Дитина не боїться помилитися, отримати негативну оцінку чи виглядати невдахою. Вона сприймає труднощі як завдання, яке можна вирішити, звернувшись по допомогу до педагога чи однолітків. Таким чином, комфорт і виклик знаходяться в динамічній рівновазі: безпека дозволяє ризикувати, а виклик стимулює розвиток, не руйнуючи почуття власної гідності. Дитина є активним творцем власного навчання, вона має вибір (який гурток відвідувати, в якому проєкті брати участь, яку тему для дослідження обрати), що формує відповідальність та внутрішню мотивацію. Саме таке середовище стає фундаментом для справжньої, а не декларованої успішності вихованця. Для багатьох дітей успіх у творчості, спорті чи технічній діяльності стає тим «містом сили», яке дозволяє компенсувати можливі труднощі в школі та сформувати позитивну самооцінку. Успішність вихованця – це не відповідність зовнішнім

нормативам, а прогрес відносно себе самого, розкриття власного потенціалу та набуття компетентностей, необхідних для успішного життя.

Позашкільна освіта має унікальний потенціал для створення комфортного розвивального середовища, де визначальним є професійна мобільність педагога. Професійна мобільність педагога – це інтегральна якість, що включає готовність до змін: здатність швидко адаптувати програми, методи та форми роботи до нових викликів (наприклад, під час воєнного стану – перехід на онлайн-формат або організація проєктів, спрямованих на підтримку громади); відкритість до інновацій, а саме, активний пошук і впровадження нових технологій та педагогічних підходів.

Ключовими ресурсами для розвитку професійної мобільності педагога є компетентність педагога-позашкільника, що «...визначається обсягом компетенцій, колом повноважень у сфері професійної діяльності, що окреслюють індивідуальний стиль роботи, спосіб досягнення освітньо-виховної мети, забезпечують якість і ефективність професійної діяльності» [3, с. 8].

Позашкільна освіта перетворюється з інституції, що передає культурні норми, на майданчик, де діти та педагоги стають активними творцями культури. Це відбувається через проєктну діяльність, соціально-культурні ініціативи (організація виставок, перформансів, акцій, фестивалів, що змінюють культурний ландшафт міста чи громади), технологічну творчість, літературно-мистецькі майстерні. У цьому процесі дитина не споживає культуру пасивно, а продукує її, що є найвищим рівнем освітньої діяльності. Педагог же виступає як організатор цього процесу, що вимагає від нього власного творчого потенціалу та мобільності.

Культуротворчий потенціал позашкільля є тим змістовним наповненням, що перетворює позашкільний заклад з місця проведення дозвілля на лабораторію зі створення нових культурних практик, де дитина і педагог виступають рівноправними суб'єктами творчості.

Таким чином, створення комфортного розвивального середовища в позашкільній освіті виступає ключовим чинником у реалізації успішності виховання та професійної мобільності педагога, розкриваючи значний культуротворчий потенціал.

Для виховання таке середовище, вільне від жорстких навчальних стандартів, стає простором для безпечної творчої самореалізації, формування життєвих компетентностей та особистісних якостей. Через діяльність у групах за інтересами, проєктну роботу та живе спілкування відбувається не лише передача знань, а й активне породження нових культурних цінностей, норм і смислів. Це безпосередньо реалізує його успішність як у внутрішньому плані (підвищення самооцінки, розвиток

талантів), так і в зовнішньому (досягнення, перемоги на конкурсах, соціальне визнання).

Для педагога це середовище стає потужним стимулом до професійної мобільності. Необхідність постійно творити, експериментувати, бути ментором, психологом і організатором змушує його гнучко адаптуватися, вдосконалювати методику та особисто зростати. Він перетворюється з транслятора інформації на культуротворця, який разом із вихованцями конструює новий соціокультурний досвід.

Отже, культуротворчий потенціал позашкільної освіти розкривається саме в цьому синергетичному зв'язку: комфортне середовище → успішна, творча особистість вихованця + мобільний, інноваційний педагог → спільне створення нової культури.

Література:

1. Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Кропивницький, 25 квітня 2025 р.) / укладачі: Кравцова Т. О., Краснощок І. П. Кропивницький : РВВ ЦДУ ім. В. Винниченка, 2025. 159 с.

2. Створення, підтримка та розвиток безпечного освітнього середовища в закладі освіти : збірник матеріалів регіон. наук.-практ. інтернет-конф. (12 грудня 2022 року) / КЗ «Житомирський ОПППО» ЖОР, Кафедра педагогіки й андрагогіки. Житомир, 2022. 74 с.

3. Трансформація новаторського досвіду педагога закладу позашкільної освіти в інноваційні практики майбутнього : навчально-методичний посібник / автор-упорядник І. Ю. Мосякова ; за заг. ред. І. Ю. Мосякової, С. В. Кириленко. Київ – Чернівці : Букрек, 2023. 308 с.

НОВІ ЗАВДАННЯ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА: ЯК ЗБЕРЕГТИ КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН?

Шалашна Н. М.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії, історії
та соціально-гуманітарних дисциплін
Донбаський державний педагогічний університет
м. Дніпро, Україна*

Викладання історії України у вищій школі має вагомий культуротворчий потенціал як з огляду на зміст навчального матеріалу, так і в контексті програмних результатів навчання дисципліни. Проте в сучасних умовах перед викладачем історії України постають як нові можливості, так і водночас низка викликів. Сучасне суспільство переживає етап інтенсивної цифровізації, яка охоплює всі сфери життя, включно з освітнім процесом. З одного боку, цифрові технології значно розширюють доступ до історичних джерел, методичних матеріалів, візуалізацій, електронних архівів тощо. З іншого – інформаційне перенасичення, кліпове мислення студентів і поширення маніпуляцій у просторі мас-медіа під час гібридних воєн ставлять під загрозу об'єктивне сприйняття минулого [1]. Саме тому ключовим завданням стає збереження культуротворчого спрямування історичної освіти, яке забезпечується насамперед формуванням ціннісних орієнтацій особистості.

Розвиток цифрових технологій докорінно змінює методи викладання та навчання, створюючи як нові можливості, так і нові ризики. Той фактор, що здобувачі вищої освіти мають можливість користуватися відкритими цифровими ресурсами, електронними бібліотеками, віртуальними музеями та картографічними платформами надає доступ до величезного масиву інформації, неможливого ще кілька десятиліть тому. Це спричиняє ризик поверхового сприйняття історичного матеріалу, підміни наукового знання його профанацією, конспірологічними чи політично заангажованими теоріями [3]. З іншого боку, величезний масив інформації за умови її доцільного і критичного використання дає можливість якісно здійснити критичний аналіз та синтез наукового знання. Викладач має взяти на себе функцію навігатора у цьому цифровому просторі, допомагаючи студентам відрізнити достовірне від маніпулятивного.

Головний культуротворчий потенціал історія України як навчальної дисципліни у вищій школі полягає у формуванні національної ідентичності, збереженні історичної пам'яті, розвитку громадянської свідомості. В умовах глобалізації та інформаційних війн саме історична освіта стає вагомим інструментом захисту від маніпулятивного викладу історії та основою виховання гуманістичних цінностей. Одним із найнебезпечніших факторів політичної реальності сьогодення є політизація історії та використання історичної пам'яті як інструменту пропаганди [2]. Російська агресія супроводжується активним поширенням фейків та маніпулятивних наративів про минуле України. У таких умовах викладання історії має не лише передати знання, а й сформувати практичні навички перевірки фактів, вміння аналізувати різні версії подій. Лише так можливо виховати історично відповідального громадянина, здатного протистояти інформаційним атакам.

Щоб реалізувати зазначені завдання, викладання історії України у вищій школі потребує інноваційних педагогічних стратегій, зокрема застосування доцільної та методологічно вивіреної цифровізації навчання, використання активних методи навчання, які дозволяють студентам відчувати складність історичного вибору та усвідомити багатогранність історичного процесу, проєктно-дослідницької діяльності, в умовах якої відбувається формування практичних навичок використання й створення історичного знання, застосування інтердисциплінарного підходу – інтеграції історії з культурологією, політологією, соціологією, правознавством, завдяки чому можливо реалізувати всі аспекти культуротворчого потенціалу навчальної дисципліни [2]. І найголовнішою умовою реалізації освітнього процесу має бути його аксіологічна орієнтація – виховання поваги до прав людини, толерантності, демократичних цінностей через призму історичного досвіду [1]. Лише за умови формування у студентів критичного, рефлексивного й ціннісно зорієнтованого ставлення до минулого можливо підготувати нове покоління громадян, здатних зберігати національну культурну ідентичність та інтегруватися у світовий культурний простір.

Література:

1. Бойко О. Д. Методика викладання історії у вищій школі: специфіка та особливості. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. 2025. № 2. С. 44–49.
2. Halukha L. Analysis of achievements and prospects for the use of innovative technologies in the study of the history of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2024. № 13(82). С. 81–90.

3. Nikitchenko, L., Davydova Z., Krylova V., Samborska O., Arkushyna H. Innovative Approaches to Learning and Teaching in Ukrainian Higher Education. *Cadernos de Educação, Tecnologia e Sociedade*. 2024. № 17. C. 495–505.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНЕ
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

1 вересня – 12 жовтня 2025 року

Підписано до друку 13.10.2025. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,06. Тираж 100. Замовлення № 1125-098.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»

79000, м. Львів, вул. Технічна, 1

87-100, м. Торунь, вул. Лубічка, 44

Телефон: +38 (050) 658 08 23

E-mail: editor@liha-pres.eu

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6423 від 04.10.2018 р.